

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
Klasiskās filoloģijas un antropoloģijas studiju nodaļa

CILVĒKS TITA LUKRĒCIJA KĀRA POĒMĀ „PAR LIETU DABU”

BAKALaura DARBS

Autore: **Aleksandra Belovzorova**

Stud. apl. Nr. ab10205

Darba vadītāja: lektora p.i. Ilona Gorņeva

RĪGA 2013

Anotācija

Bakalaura darba *Cilvēks Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”* mērķis ir izpētīt cilvēka tēla atklāsmi Tita Lukrēcija Kāra poēmā „*Par lietu dabu*”. Pētījums ir veltīts tam, lai analizētu, kā autors atklāj cilvēka tēlu savā poēmā.

Galvenie pētījuma virzieni, kuri skatīti darbā:

- Cilvēka saistība ar dabu un dievišķo;
- Cilvēka funkcionēšana sabiedrībā;
- Cilvēka individuālā pasaule.

Darbs strukturēts četrās nodaļās, pirmā no tām veltīta teorētiskam ieskatam un atklāj filozofiskās pamatnostādnes, kas ietekmējušas Lukrēcija daiļradi. Pārējais darbs veltīts praktiskajam pētījumam.

Atslēgvārdi: Lukrēcija poēma „Par lietu dabu”, cilvēka tēls, daba un dievišķais, indivīds un sabiedrība.

Annotation

The goal of the bachelor paper *Human in Titus Lucretius Carus' Poem „De Rerum Natura”* is to investigate the revelation of the human being's image in the poem „*De Rerum Natura*” by Titus Lucretius Carus. This investigation is dedicated to the analysis of the way how the author exposes the person's image in the poem.

The main concepts investigated in this paper are:

- Human's relations with the nature and divinity
- Human's functioning in the society
- The individual world of the human being

This paper is structurized into 4 chapters, first of them is devoted to the theoretical survey and the philosophic guidelines which had an influence on Lucrecia's creation. The other chapters are dedicated to the practical investigation.

Key words: Lucrecia's poem „*De Rerum Natura*”, human's image, the nature and divinit, individual and society.

Saturs

Anotācija	1
Annotation	3
Saturs	4
Ievads	1
1. Tita Lukrēcija Kāra poēma „Par lietu dabu”: filozofiskās domas pēctecība	4
2. Cilvēks, daba, dievišķais Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”	12
3. Cilvēks un sabiedrība / valsts Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”.	23
4. Cilvēka individuālā pasaule Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”	32
Secinājumi	40
Izmantotā literatūra	42

Ievads

Jautājumi, kas skar cilvēka un cilvēces esību, allaž ir bijuši aktuāli. Tēma nozīmīga, gan runājot par Tita Lukrēcija Kāra poēmu „Par lietu darbu”, gan arī domājot plašāk un skatot šo jautājumu cauri gadu simteņiem.

Lukrēcija didaktiskā poēma „Par lietu dabu” ir mērķtiecīgs mēģinājums iemācīt *tumšos* cilvēkus, kas raksturo Lukrēcija laika sabiedrību. Tādējādi aktualizējas Epikūra mācība par dvēseli un to, ka vajag atteikties no visam bailēm. Tita Lukrēcija Kāra poēma ir ļoti daudzslāņains teksts, kas mūsdienās pētāms gan no filoloģijas, gan filozofijas, tāpat arī socioloģijas un pat fizikas un bioloģijas vēstures skatu punkta.). Tas arī padara poēmu par tik vērtīgu un daudzšķautņainu vēstījumu.

Šajā gadījumā, veicot pētījumu filoloģijas jomā, darba mērķis ir **izpētīt cilvēka tēla atklāsmi Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”**.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti sekojoši uzdevumi:

1. iepazīties ar Tita Lukrēcija Kāra darba „Par lietu dabu” tulkojumiem (latviešu un krievu valodā), pievēršot uzmanību cilvēka atklāsmei un epikūrisma mācību iezīmēm tekstā, kā arī apzināt attiecīgos teksta fragmentus oriģinālvalodā;
2. apzināt pieejamo zinātnisko literatūru, kas pēta Tita Lukrēcija Kāra darbu „Par lietu dabu”, tēlu sistēmu un filozofijas mācību ietekmi tajā analizējot Lukrēcija poēmas tekstu, atklāt cilvēka tēla iezīmes, kā arī tā mijiedarbi ar apkārtējo pasauli.

Darbs tiek sadalīts četras nodaļās: 1. nodaļa tiek veltīta teorijas daļai, lai radītu skaidrāku iespaidu par filozofisko fonu. Tā atklāj, kā tapa un kur balstījās Lukrēcija filozofiskā doma. Vērts pieminēt, ka poēmā „Par lietu dabu” atklāj Titu Lukrēciju Kāru ne tikai kā iespaidīgu domātāju, bet arī dzejnieku.

Parejas trīs nodaļas tiek veltītas praktiskajam pētījumam. Tajās skatīts gan cilvēka tēls kā tāds, gan arī tā mijiedarbe ar paralēlo pasauli (dievišķā sfēra un dabas raksturojums, cilvēka attiecības ar sabiedrību).

Tādējādi praktiskais pētījums sākas ar nodaļu „Cilvēks, daba, dievišķais Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu””. Šis nodaļas analīzes laikā *atainota* arī Lukrēcija attieksme pret dieviem. Trešā un ceturtā nodaļa atklāj cilvēka attiecības ar cilvēku („Cilvēks un sabiedrība/valsts Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu””, „Cilvēka individuālā pasaule Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu””). Pirmajā gadījumā cilvēka attiecības ar sabiedrību, proti, ar cilvēkiem, kas ir apkārt. Un otrajā gadījumā cilvēka attiecības ar sevi.

Lai pilnībā saprastu apstākļus, par kuriem runā Tits Lukrēcijs Kārs – vērtīgāk apskatīt viņa dzīves laika fonu. Par pašu autoru ir maz kas zināms, viss, kas ir zināms, tiek izsecināts no viņa daiļrades.

Tits Lukrēcijs Kārs (*Titus Lucretius Carus*, ~99.-55.g.p.m.ē.) - filosofs, dzejnieks. Dzīvojis un darbojies Senajā Romā 1 gs. p.m.ē. Biogrāfija praktiski nav zināma.¹

- Precīzais Lukrēcija daiļrades laiks², kā arī viņa biogrāfija nav zināma;
- Pāreja no Republikas uz Impēriju;
- I gs.p.m.ē. polisu demokrātijas krīze;
- Izmaiņas sociālajā dzīvē.

Savukārt N. Maškins raksta: „Visticimāk, ka Lukrēcija nāves gads ir 55. g.p.m.ē., tas ir gads kad Gnejs Pompejs Lielais un Marks Licīnijs Krass Bagāts palika par konsuliem.”³

Rakstot bakaluru darbu par cilvēka tēla atklāsmi Tita Lukrēcija poēmā „Par lietu dabu” tika atrasts ļoti daudz zinātniskas literatūras, kas sava ziņā tikai paspilgtina Lukrēcija darba aktualitāti jebkurā laikā.

Visvairāk darba rakstīšanās laikā tiek izmantots rakstu apkopojums «Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947», kurā tika apkopoti vairāki zinātniski raksti par pašu Lukrēciju un viņa poēmu „ Par lietu dabu”. Zīmīgāki raksti, kas tika izmantoti darba sarakstīšanas laikā ir: T.

¹Biogrāfisko rakstu apkopojums: (pieejams <http://www.physchem.chimfak.rsu.ru/Source/History/Persones/Lucretius.html> aplūkots 05.05.2013)

² Aptuveni 96.-55.g.p.m.ē (Avots :Semane T. *Tits Lukrēcijs Kārs – dzejnieks un domātājs* Tits Lukrēcijs Kārs. Par lietu dabu. / tulk. un koment. Eiduss J.; Rīga, Zvaigzne ABC, 1995; 5 – 16 lpp.).

³ Машкин Н.А. *Время Лукреция/ Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947.*, 236 lpp.

Semane Lukrēcijs Kārs – dzejnieks un domātājs, Машкин Н.А. (N. Maškins) *Время Лукреция*, Боровский Я. М. (J. Borovskis) *Вопросы общественного развития в поэме Лукреция*, Светлов В.И. (V. Svetlovs) *Мировоззрение Лукреция.*, Петровский (F. Petrovskis) Ф.А. *Мифологические образы у Лукреция. ис.*

1. Tita Lukrēcija Kāra poēma „Par lietu dabu”: filozofiskās domas pēctecība

Šī teorijas daļa ir veltīta tam, lai noskaidrotu, kādu iespaidu uz Lukrēcija daiļradi atstāja grieķu kultūra un īpaši Epikūra pamatmācības, kā arī, lai uzzinātu, kādu iespaidu uz Lukrēcija radīto cilvēka tēlu atstāja Epikūra filozofija.

Krievu zinātnieks A. Losevs (А. Ф. Лоцев) par Lukrēcija poēmu raksta: „Lukrēciju ir vērts lasīt dažādu iemeslu dēļ. Galvenokārt, šeit jūs atradīsiet epikūrisma izklāstu. Lūk, šeit izteikti paradās hellēnisma subjektīvisms, kas ne vienmēr ir skaidrs, it īpaši seno epikūriešu materiālos. Visbeidzot, dzejas ģēnijs daudzas teorētiskas situācijas rāda ļoti spilgti, kas ļoti palīdz saprast dzejas fonu ar visu šo filozofiju un tātad, lai formulētu galvenās kultūras un stilistiskās iezīmes un tās dialektisko stāvokli visā antīkās filozofijas sistēmā. Tādējādi, lai gan faktiski un estētiski principi šeit tiek norādīti diezgan mazā skaitā, tomēr bieži vien kopējā pasaules uzskata aina ir tik ļoti spilgta, ka tās apgūšana dod Epikūra estētikas saprašanai daudz vairāk, nekā dotu kāds cits, abstrakti – filozofisks raksts īpaši par estētisku tēmu.

Lai gan A. Loseva atziņa pirmajā mirklī var liekties subjektīva, tā sniedz vērtīgu informāciju par poēmas kontekstu. Ne velti autors akcentē „<.> šeit jūs atradīsiet epikūrisma izklāstu”, kas liecina par to, cik milzīgu iespaidu Epikūrs ir atstājis uz Tita Lukrēcija Kāra poēmu „Par lietu dabu”. Nevar nepieņemt secinājumu, ka Lukrēcija poēma spilgti demonstrē ne tikai epikūrisma ietekmi, bet grieķu kultūras ietekmi kopumā. Sekojot grieķu natūrfilozofisko poēmu tradīcijai, Lukrēcijam savu poēmu „

Bet cits krievu zinātnieks N. Maškins (Машкин Н.А.) par Lukrēcija poēmu raksta: „Lukrēcijam uzstādījis par savu mērķi izpētīt dabas būtību, vai arī, kā tajos sacīja senāk – „lietu dabu”; ar īsto zināšanu palīdzību, ko cilvēkiem nesa viņa poēma, autors gribēja iznīcināt aizspriedumus un iemācīt cilvēkiem, kā pareizi dzīvot :

Lai ķermenis nezinātu ciešanas, bet domā baudīja

Patīkamo jūtu, tālu no sapratnes rūpēm un bailēm

Lukrēcija teksts ir tik ļoti daudzslāņains, kas dod iespēju to pētīt no dažādiem aspektiem (filoloģijas, filozofijas, fizikas, ētikas utt. Skatījums) Tieši par estētikas pētīšanu poēmā „Par lietu dabu” raksta zinātnieks Losevs: „Pats galvenais ir tas, ka Lukrēcija poēmas teksta detalizēta pētīšana no estētikas vēstures skatpunkta, atklāj neizmērojamo Lukrēcija specifiku, salīdzinājumā ar Epikūru, kas dažreiz noved līdz jautājumam „Vai tiešam Lukrēcijs bija ortodokssālais epikūrietis? Un vai tiešam var ticēt, neņemot vērā kritiku, Epikūra hiperboliskam slavinājumam? Bet tomēr, Lukrēcijs izmantoja tik daudz no Epikūra mācībām, lai mēs varētu uzskatīt viņu par vienu no galvenajiem epikūrišiem antīkajos laikos. Bet pati specifika atklājas tikai Lukrēcija teksta analīzes un pētīšanas laikā.”⁵

Lukrēcijs nav tikai spilgtākais epikūrisma pārstāvis, bet arī vērā ņemams dzejnieks. Viņš ne tikai slavina Epikūru un viņa mācību, bet arī pamāca par to, no kā sastāv pasaule, atomu kustību. Lukrēcijs raksturo cilvēka dvēseli, neaizmirstot par Epikūra mācību, tomēr tam tiek piešķirta personīga noskaņa un savdabīgs redzējums.

Par hellēnisma laikmeta materiālistiskas filozofijas pēcteci tiek uzskatīts viens no senās pasaules vadošajiem domātājiem - Epikūrs. „Ņemot galvenos priekšnoteikumus atomistiskai pasaules skaidrošanai no Leikippa – Dēmokrīta, Epikūrs devis savu koncepciju, vairākos pasaules skatījumos ievērojami atšķirīdamies no viņa priekšgājēju filozofijas. Šī izcilā materiālista, ateista un antīka laika apgaismotāja pamatmācība tika ļoti slavēta antīkajā pasaulē un bija svarīga zinātnes, vēstures, kā arī filozofijas ietvaros.”⁶

Lai noskaidrotu filozofisko fonu, ir vērts apskatīt ne tikai Epikūru un viņa pamatmācības, bet arī Dēmokrītu un citus filozofiskus virzienus.

Leikippa – Dēmokrīta atomistiskā teorija kļuva par dabisku rezultātu iepriekšējās filozofiskās domas attīstībai. Jau Anaksimandra no Miletas (VI. gadsimta filozofa) mācības saturēja mājienus un minējumus par iespēju izdalīt no bezgalības („apeirona”) vairāk, nekā vien pasauli.

⁴ Машкин Н.А. *Время Лукреция/ Лукреций. О природе вещей. том 2.* – Москва. 1947. 236 lpp.

⁵ Лосев А. *История античной эстетики. Ранний эллинизм* (pieejams =<http://readr.ru/aleksey-losev-istoriya-antichnoy-estetiki-rannyyaya-klassika.html> aplukots 16.02.2013)

⁶ Шичалин Ю.А. *Эпикурейцы./История философии. Запад-Россия-Восток. Книга первая. Философия древности и средневековья.- М.:Греко-латинский кабинет, 1995 ; 140-144 lpp.*

Anaksimandra kosmogonijā, kā arī Hērakleita no Efesas (kurš arī dzīvojis VI. gs.) kosmogonijā – visi dabas procesi notiek pēc nepieciešamības līkuma, kuru Hērakleits nosaucis par „logosu”.⁷

Epikūra un Dēmokrita mācībām ir vērā ņemamas saknes, kuru aizsākumi meklējami no Anaksimandra; Lukrēcijs savā poēmā šo aspektu izvērsumu:

Anaksimandrs no Milētas (Ἀναξίμανδρος Πραξιάδου Μιλήσιος - Anaxímandros, ~610.-546. g.p.m.ē.), Praksiadas dēls - sengrieķu filozofs, Milētas skolas pārstāvis, matemātiķis, astronoms, stihisks dialektiķis, Talesa skolnieks. 64.gadu vecumā sarakstījis pirmo filozofisko darbu Senajā Grieķijā "Par dabu" (līdz mūsu dienām nav saglabājies). Pirmais ieviesa visa pastāvošā pirmsākuma jēdzienu ἀρχή, archē ("sākums") un par šādu pirmsākumu uzskatīja apeironu. Viņam piedēvē gnomona (γνώμων - vertikāls saules pulkstenis) ieviešanu hellēņu zemēs. Pirmais izvirzīja evolūcijas ideju: cilvēks, tāpat kā visas pārējās dzīvās būtnes, cēlies no zivs, kas piemērojusies dzīvei uz sauszemes.⁸

Nevar nepamanīt vairākas līdzības starp Tita Lukrēcija Kāra poēmu „De rerum natura” un Dēmokrita mācībām, līdzības var sastapt ne tikai pamatjautājumos, bet arī detaļās un tās atrodamas tik lielā skaitā, ka vieglāk uzdot jautājumu, ko no Dēmokrita rakstītā Lukrēcijs nav atkārtojis, nekā domāt par to, kuros punktos Lukrēcijs piekrīt Dēmokritam.⁹

Tādējādi var novērtēt, ka Lukrēcija filozofijas pamatā ir ne tikai Epikūra pamatmācības, bet arī Dēmokrita.

Dēmokrits no Abdērām (sengr. Δημόκριτος ο Αβδηρίτης, Demokritos ho Abdēritēs, ~460.–370. g.p.m.ē.) – filozofs, Leikipa skolnieks, pirmais enciklopēdiskais sengrieķu domātājs, atomisma aizsācējs. Dzimis ap 460. g. p.m.ē. Abdērās (Ἀβδηρα), joniešu kolonijā Trāķijā. Pēc tēva nāves izlietojis mantojumu, apceļojot tā laika civilizēto pasauli (Mazāziju, Seno Ēģipti, Mezopotāmiju, Persiju). Laikabiedru dēvēts par "smējēju", jo bieži (pēc to domām, nepamatoti) esot izplūdis skaļos smieklos. **Atzina divus pirmsākumus: atomus un tukšumu.**¹⁰

Lai labāk saprastu situāciju, vērts arī pieminēt vēsturiskus apstākļus, kuros dzīvoja Lukrēcijs:

⁷ Виц Б.Б. *Демокрит*. Глава II. Атомистическая картина мира М.: Мысль, 1979 41 lpp.

⁸ Filozofijas vārdnīca. / red. Rozentāls M., Judins P. - Latvijas valsts izdevniecība, Rīga, 1964., 14. lpp.)

⁹ Лурье С.Я. *Демокрит, Эпикур, Лукреций*. / Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947. 121 – 145 lpp.

¹⁰ *Filozofijas vārdnīca*. / red. Rozentāls M., Judins P. - Latvijas valsts izdevniecība: Rīga, 1964., 79. lpp.

- Precīzais Lukrēcija daiļrades laiks¹¹, kā arī viņa biogrāfija nav zināma;
- Pāreja no Republikas uz Impēriju;
- I gs.p.m.ē. polisu demokrātijas krīze;
- Izmaiņas sociālajā dzīvē.

Tatjana Semane par Lukrēcija poēmu raksta : „Tieši visu šo pārmaiņu dēļ epikūrisms kļuva populārs, jo tas aicināja neiejaucies politikā un deva priekšroku privātai dzīvei. Tits Lukrēcija Kārs uzrakstījis poēmu „Par lietu dabu” (7415 rindas apjomā), kura ir Epikūra fizikas loģiskais turpinājums. Šī dabiskā dzīvas būtnes vēlēšanās paslēpties no ārējām raizēm Lukrēcija sacerējumā cieši savijas ar bažām par Romas likteni.”¹²

Dzīvojot politisko nemieru, pilsoņu karu un sociālu kataklizmu laikā, Tits Lukrēcija Kārs Epikūra filozofijā meklē veidu, kā sasniegt dvēseles mieru un līdzsvarotību.

Rakstot par dvēseli un bailēm, Lukrēcija māca, ka cilvēkiem ir jāizvairās no bailēm. Lukrēcija ir pārliecināts, ka bailes ir cilvēka lielākie ienaidnieki. Savā poēmā Lukrēcija izmanto tolaik populāro epikūrisma (Epikūra mācības), bet poēmas pilsoniskais skanējums Lukrēciju būtiski atšķir no Epikūra, kurš uzskatīja, ka labāk tomēr ir aiziet projām no sabiedrības, jo tā kļuvusi cilvēkam naidīga.¹³ Mācot Memiju epikūrisma pamatiem, autora mērķis ir iemācīt pārvarēt visas bailes un grūtības un sasniegt baudu un gudrību. Tieši no šī skatpunkta var skaidri redzēt epikūrisma ietekmi. Lukrēcija šajā nemieru laikā caur Epikūra filozofiju meklē īsto ceļu, lai sasniegtu baudu, dvēseles mieru un attīrītos no bailēm. Tas atklāj lasītājam, kādai jābūt cilvēka individuālai pasaulei.

Tita Lukrēcija Kāra poēma „Par lietu dabu” („De rerum natura”) sniedz ļoti īpatnēju liecību par Senās Romas kultūru. Šajā poēmā filozofiskā mācība par atomiem un cilvēka sajūtu rašanos, kā arī mēģinājumi izskaidrot noslēpumainās dabas parādības organiski apvienojas ar mīlas, laimes alku

¹¹ Aptuveni 96.-55.g.p.m.ē (Avots :Semane T. *Tits Lukrēcija Kārs – dzejnieks un domātājs* Tits Lukrēcija Kārs. Par lietu dabu. / tulk. un koment. Eiduss J.; Rīga, Zvaigzne ABC, 1995; 5 – 16 lpp.). Savukārt Maškina N. raksta : „Наиболее вероятным годом смерти Лукреция считается 55 г. До н.э., то есть год консульства Гнея Помпея Великого и Марка Лициния Красса Богатого.”

¹² Semane T. *Tits Lukrēcija Kārs – dzejnieks un domātājs* Tits Lukrēcija Kārs. Par lietu dabu. / tulk. un koment. Eiduss J.; Rīga, Zvaigzne ABC, 1995; 5 – 16 lpp.

¹³ Ibid.

un nāves tēmām. Tieši šādu sintēžu veidā radās un uzplauka romiešu literatūra, un viens no tās oriģinālākajiem pārstāvjiem bija Lukrēcijs Kārs.¹⁴

Pirmkārt, būtu akcentējams, ka vairāki zinātnieki atzīst Titu Lukrēciju Kāru par sava laika spilgtāko pārstāvi.¹⁵ Viņa darbs arī mūsdienas tiek pētīts no filozofiskās un estētiskās puses. T. Semanes atziņa atbalsta uzskatu, ka Lukrēcija poēma „Par lietu dabu” ir ļoti daudzslāņaina - šajā darbā savijās vairākas tēmas. No šīs atziņas arī var izsecināt Lukrēcija tekstā redzamo patiesību: viss, kas ir cilvēkā ir labs vai slikts, tiek dots tam no dabas. Tāpēc rakstot šo bakaluru darbu par cilvēku atainojumu Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu” ir ļoti svarīgi pievērsties cilvēka attiecībām ar dabu un visu dievišķo, kā arī šīs nodaļas ietvaros apzināt dabas filozofiju galvenās nostādnes.

Vēsturiskajā un kritiskajā vārdnīcā par Lukrēcija attieksmi pret visu dievišķo tiek sniegta lakoniska atziņa: „Tits Lukrēcijs Kārs – dzejnieks, filozofs un apgaismotājs un viens no slavenākajiem epikūriešiem, kā arī Epikūrs, nenoliedz dievu esamību, kas sastāv no smalkākiem atomiem un svētlaimīgā mierā eksistē starp pasaules telpās.”

Un savukārt Šičalina J. (Шичалин Ю.А.) rakstā „Epikūrieši” par Epikūra attieksmi pret dieviem un dievišķo tiek sniegta šāda informācija, kura palīdz salīdzināt Epikūra un Lukrēcija filozofiju par dieviem: „Tā arī Epikūrs savā vēstulē Menekējam, pašā sākumā raksta: „ Jā, dievi pastāv... bet viņi nav tādi, kādus viņus ir iedomājis cilvēku pūlis... tas, ko cilvēki saka par dieviem ir nepatiess, melīgs minējums”, neskatoties uz to, ka „šis minējums dod iespēju savā prātā padarīt dievus laipnāku (X 123 – 124, 134).”¹⁶

Gan Epikūrs, gan Lukrēcijs atzīst dievu esamību, bet pēta šo jautājumu no atomisma pozīcijas, nevis no ticības puses. Lukrēcijs savā poēmā „Par lietu dabu” piesauc Veneru, dievieti: „dea - dieviete (De rerum natura I, 6)”. Dievi ir klātesoši Lukrēcija poēmā, pēc būtības nav pamata arī apšaubīt ticību tiem. Salīdzinājumam svarīga liekas S. Lurje atziņa Dēmokrita atzinumu kontekstā: Tieši tāpēc, kad Dēmokrits mācīja, ka dievība neiesaistās cilvēku dzīvē, ka nekāda

¹⁴ Semane T. *Tits Lukrēcijs Kārs – dzejnieks un domātājs* Tits Lukrēcijs Kārs. Par lietu dabu. / tulk. un koment. Eiduss J.; Rīga, Zvaigzne ABC, 1995; 5 – 16 lpp.

¹⁵ Piemēri, kuri dod iespēju izdarīt šādu secinājumu ir pieejami augstāk.

¹⁶ Шичалин Ю.А. *Эпикурейцы. История философии*. Запад-Россия-Восток. Книга первая. Философия древности и средневековья. - М.: Греко-латинский кабинет, 1995 ; 140-144 lpp.

pēcnāves dzīve neeksistē un tās nevar būt, Epikūrs gandrīz vārds vārdā atkārtojis viņa apgalvojumus: šāds skatījums palīdz attīstīt cilvēka iekšējo brīvību, tāpēc ka tas iznīcinājis bailēs no dievībām, kas var sabotēt viņa (cilvēka) dzīvi, kā arī tiek atmesta doma par sodu pēc nāves.”¹⁷ Taču Lukrēcijs savā poēmā tomēr piesauc dievus un lūdz tos iekļauties un savā mēra palīdzēt, tās dod iespēju secināt, ka viņš neseko visu laiku citu filozofu dotajiem viedokļiem, Lukrēcijs tomēr piedāvā arī kaut ko savu.

Lukrēcija attiecības ar agrāko grieķu filozofiju ir nosacītas ar diviem galvenajiem faktoriem. Viens no tiem ir tas, ka viņš sarakstīja savu darbu, balstoties uz epikūrisma idejām. Viņš ir pārliecināts, ka epikūrisms sniedz pareizās atbildes uz galvenajiem filozofiskiem jautājumiem, piemēram, par Visumu raksturu, par cilvēku un dievu dabu, un par cilvēka dzīves mērķi.¹⁸

Lai gūtu dziļāku izpratni par Lukrēcija poēmu, ir vērts tuvāk palūkoties Epikūra un epikūrisma atziņās.

„Epikūrs (sengrieķu filozofs, 4 – 3 gs. p.m.ē.) bijis antīkas pasaules lielākais materiālists un ateists, vergturis, demokrātijas ideologs, attīstījis atomisma filozofiju. Sacījis, ka matērija ir mūžīga un dievi nevar to ietekmēt. Filozofijas mērķis – cilvēka laime un, lai to sasniegtu, vajag atbrīvoties no iekšējam bailēm un aizspriedumiem, izpētīt dabas likumus. Viņa filozofija bija vērsta pret mistiku un māņticību.”¹⁹

Tādējādi tiek formulētais cilvēka laimes formula: „Cilvēkam, lai sasniegtu laimi, vajag atbrīvoties no bailēm un aizspriedumiem, izzināt dabas likumus.” Palīdz redzēt kopīgo ar Lukrēcija poēmu. Savā darbā trešā grāmatā Lukrēcijs raksta par dvēseli un nāves bailēm, piesauc atbrīvoties no tādām bailēm, tādējādi sasaucoties ar epikūrisma mācību.

Epikūrs no Samosas ir iedibinājis epikūriešu skolu filozofijā. Sākotnēji Epikūrs bija Dēmokrita piekritējs, taču viņš tik radikāli pārskatīja Dēmokrita atomismu, ka viņa paša sistēma drīz vien tika uztverta kā neatkarīga. Viņš iedibināja trīs epikūriešu kopienas, pēdējā no tām bija Atēnās, kur viņa skola – Dārzs – kļuva par sinonīmu epikūrisma. Viņš un trīs viņa vadošie kolēģi rakstīja dažādi, un viņu kopējie darbi turpmākajām paaudzēm kļuva par skolas kanoniskajiem tekstiem.

¹⁷ Лурье С.Я. *Демокрит, Эпикур, Лукреций*. / Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947. 121 – 145 lpp.

¹⁸ Warren J. *Lucretius and Greek philosophy*/ The Cambridge companion to Lucretius / edited by Stuart Gillespie, Philip Hardie. –United Kingdom 2007 19 lpp.

¹⁹ Шичалин Ю.А. *Эпикурейцы*. /История философии. Запад-Россия-Восток. Книга первая. Философия древности и средневековья. - М.:Греко-латинский кабинет, 1995; 140-144 lpp.

Epikūra teksti vien kopā veidoja 300 grāmatas (ruļļus), to skaitā nozīmīgo traktātu “Par dabu”. Lielākā daļa no tiem bija gari un tehniski, taču kā aide memoire viņš sastādīja arī īsus apskatus.²⁰

Epikūrs nepiekrīt tiem, kas uzskata, ka dvēsele ir kaut kas nemateriāls, jo citādi, viņš saka, viņu nevarētu ietekmēt materiāli iemesli. Seksts Empēriks, tomēr, ar sarkasmu pārjautā: ja dvēsele sastāv no atomiem, tad ko nozīmē Epikūra bauda un prieks; Bet uz jautājumu: Kā no atomiem veidojas jūtas – Lukrēcijs Kārs dod atbildi, kā īsts epikūrietis.

Epikūrs atzīst, ka cilvēka labai piemērota ir bauda, nevis ciešanas, ka „bauda ir laimīgas dzīves sākums un beigas”. Tāpēc katra bauda pati par sevi ir laba, bet katras ciešanas – ļaunums. Tas tomēr nenozīmē, ka jāskrien pakaļ katram baudas solījumam un jābēg no katras ciešanu iespējamības. Dzīvē ir arī tādas baudas, kas vēlāk sagādā daudz lielākas nepatīkšanas un ciešanas nekā pārdzīvotā bauda, un ir ciešanas, kas vēlāk nodrošina baudu.²¹

Šādi Kārlis Rijnieks analizē Epikūra baudas izpratni, bet Lukrēcija poēmā ir parādīta tikai *labā* baudas puse, Lukrēcijs māca izvairīties no bailēm un sāpēm un nebaidīties no nāves, baudīt dzīvi. „Epikūrs ieteic izvairīties no baudām, kas vēlāk rada ciešanas, kas cilvēku paglābj no vēl lielākām ciešanām vai arī rezultātā nodrošina lielāku baudu.

Tāpat K.Rijnieks norāda: „Interesanta ir Epikūra mācība par iekārēm un prasībām. Visas cilvēciskās prasības viņš iedala 3 grupās: 1) prasībām, kas ir ne vien dabiskas, bet arī nepieciešamas, piemēram, veselība, izsalkums, slāpes, dvēseles miers; šīs prasības jācenšas izpildīt, jo citādi rodas nepārvaramas sāpes, kas apdraud pašu dzīvi un dzīvību; 2) prasībās, kas gan ir dabiskas, bet nav nepieciešamas, piemēram, gardi ēdieni; bez šīm prasībām cilvēks var dzīvot, bet nevar justies īsti apmierināts dzīvē, tāpēc arī tās der apmierināt, bet vēl labāk, ja var bez tām iztikt; 3) prasībās, kas nav nedz dabiskas, nedz nepieciešamas, bet tikai iedomātas, piemēram, slava, iedomība u. tml.; šīs prasības noteikti jāatmet, ja cilvēks grib būt laimīgs, jo „dabisks prasību skaits ir ierobežots un tās var viegli apmierināt, bet tukšo iedomu bagātība ietiecas bezgalībā”.”²² No šīs atziņas var secināt, ka Lukrēciju lielākā mērā saista dabiskas prasības, piemēram: dvēseles miers. Tas pietuvina viņu dabai, kā arī it kā attaisno poēmas nosaukumu „Par lietu dabu”, kurā viņš atklāj ne tikai *lietu dabu*, bet arī cilvēka *individuālās pasaules dabu*.

²⁰ Sedlijs D. (David Sedley) *Epikūrs - biogrāfija un pamatidejas.* / No angļu valodas tulkojusi Veinberga I. (Pieejams = http://www.satori.lv/autors/243/_Epikurs aplukots 15.11.2012)

²¹ Rijnieks K. *Sengrieķu dzīves gudrība* Rīga 1992, „Zvaigzne” 90 – 91 lpp.

²² Rijnieks K. *Sengrieķu dzīves gudrība* Rīga 1992, „Zvaigzne” 90 – 91 lpp.

Tādējādi Epikūra baudas mācība iekšēji tuvojas kiniķu askēzei, jo prasa nesaudzīgu cīņu pret visām iedomātām vajadzībām un mērenību arī tādās dabiskās prasībās, kas ir nepieciešamas.

Lukrēcijs ir pārliecināts, ka tieši Epikūra mācība par atomiem spēj sniegt nepieciešamās zināšanas. Tāpat kā Epikūrs, arī Lukrēcijs uzskata, ka zināšanas par dabu (tāpat kā par apkārtējo dabu, tā arī par cilvēka iekšējo dabu) dod iespēju atbrīvoties no bailēm, kas saindē visu esības prieku.

“hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
non radii solis neque lucida tela diei
discutiant, sed naturae species ratioque.”

“Tad šīs bailēs dvēselē un neizbēgamo tumsu
Ne saules stari un ne spožie dienas ieroči
Satriec gabalos, bet dabas izskats un likumi.”

(De rerum natura I, 146-148)

Tatjana Semane raksta: „Jāatzīmē, ka Lukrēcija izklāstā epikūrisms kļūst sistemātiskāks un daudz pārliecinošāks. Būtībā šī poēma ir filozofiski apgaismojošs un izglītojošs traktāts, taču šis apstāklis nemazina tās māksliniecisko vērtību:

„[...] par tumšām lietām dzirdētās vārsnās es stāstu,
Kurām es Mūzu daiļumu piešķīris esmu viscaur”²³

(De rerum natura I, 933-934)

²³ Semane T. *Tits Lukrēcijs Kārs – dzejnieks un domātājs* Tits Lukrēcijs Kārs. Par lietu dabu. / tulk. un koment. Eiduss J.; Rīga, Zvaigzne ABC, 1995; 5 – 16 lpp.

Tits Lukrēcijs Kārs rakstījis savu poēmu „Par lietu dabu”, ņemot par pamatu ne tikai Epikūra mācību par dvēseli, dieviem un baudu, bet arī Dēmokrita mācībās, daudzi zinātnieki raksta par grieķu filozofijas iespaidu uz Lukrēcija darbu un filozofiju, salīdzina Lukrēcija filozofiju ar Epikūra un Dēmokrita mācībām (piemēram: Lurje S., Šičalins J.). To, kādai filozofijai seko Lukrēcijs, ietekmē apstākļi, kuros autors dzīvo. Lukrēcijs māca, kādam jābūt ideālam cilvēkam. Atsaucoties uz epikūrismu, tiek norādīts, kā jārikojas un no kādam jūtām vai pārdzīvojumiem ir jāizvairās. Grūtas dzīves dēļ viņš izvēlas mācīt par baudu, atmet bailes.

Lai gan Lukrēcija poēmā var rast pēdas dažādu domu un atziņu mijiedarbei, nevajadzētu atstāt bez ievērības to, ka Lukrēcijs tomēr ir dzejnieks, kas piedāvā savu īpašo redzējumu, senās atziņas līdz ar to iegūst savdabīgu, Lukrēcija daiļradi raksturojošu niansētību. Lukrēcija teksts ir daudzslāņains, ļaujot pētniekiem šo poēmu aplūkot no dažādiem skatu punktiem, tajā skaitā mēģināt rast atbildi uz jautājumu, kādā veidā autors ataino cilvēku un viņa vietu kopējā pasaules iekārtojumā.

2. Cilvēks, daba, dievišķais Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”.

Natura non nisi parendo vincitur.

/F. Bēkons²⁴

Epikūrs savās doktrīnās attiecināja uz dieviem cilvēku īpašības, kā arī padarīja cilvēkus tuvākus dieviem un piešķīra dabai jaunu statusu – tā bija kaut kas nošķirts, neatkarīgs no dievu vēlmēm un paklausīja tikai saviem likumiem. Ir ļoti loģiski sākt bakalaura darba praktisko daļu ar nodaļu „Cilvēks, daba, dievišķais Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”, lai ar šis nodaļas palīdzību papildinātu paša Lukrēcija domu, kā arī parādītu pienācīgo godu mātei dabai. Tāpat arī tādējādi var pierādīt, ka nedz cilvēks, nedz dievi nespēj pastāvēt bez dabas. Daba dod dieviem iespēju un līdzekļus, lai viņi radītu cilvēkus. Daba ir arī māte visam tam, ko cilvēks redz sev apkārt. Tāpat Lukrēcijs apskata dabas parādības un kataklizmas/dabas katastrofas no teorētiskās puses, atomisma teorijas ietvaros. Tāpat viņš uzskata, ka dievu griba neeksistē.

²⁴ Dabu uzveic tikai paklausot. (tulk. no lafīņu valodas). Avots: Иванов Н. А. Франциск Бэкон и его историческое значение. // Вопросы философии и психологии. Кн. 49. С. 560—599.

Bet tomēr dabas un tās procesu izpēta nav galvenais mērķis. Lukrēcijs uzskata, ka šis izpētes process ir svarīgs, lai sasniegt mierīgu cilvēces pastāvēšanu.

Šī Tita Lukrēcija Kāra pētījuma likumsakarīgs nobeigums ir ētiskā aspekta apskate. Ētika šajā pētījumā tiek definēta kā zinātne par laimi. Bet tomēr Lukrēcija poēmā vislielākā uzmanība ir pievērsta mācībai par dabu. Autors pievēršas tam, ka nekas nevar rasties no nekā, kā arī nekas nevar palikt/pārvērsties par neko. Lietas tikai var sadalīties elementos, no kuriem tās sastāv.

Apskatot visuma komponentu mijiedarbību, Tits Lukrēcijs Kārs izmantojis gan induktīvo, gan deduktīvo pētīšanas metodi. Viņš uzskatījis katru cilvēku par daļu no universālās konstrukcijas, tajā pašā laikā neatņemot tam izvēles brīvību (kas viņu pietuvināja epikūrismam). Tomēr kaut arī Tits Lukrēcijs Kārs neatzīst to, ka dievi kontrolē cilvēku dzīves, viņš katra cilvēka dvēselē saskata dievišķo dzirksti.

Turklāt, viņš izmantoja tādas dialektikas metodes, kā, piemēram, pretstati. Viņš bija viens no pirmajiem, kas izmantoja metodi, kas vēlāk tika nosaukta par Okama „bārdas nazis”²⁵ (occam's razor). Tā rūpīgas atlasē rezultātā, Lukrēcijs nonāca pie secinājuma, ka vienīgās dievības, kas ir tuvu dabai, un, kas atbilst epikūriskam pasaules uzskatam, ir Venera un Marss.

Savu poēmu Tits Lukrēcijs Kārs sāk ar tradicionālo sengrieķu dzejas ievadu un vēršanos pie dieviem:

«Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas,»²⁶

«Ēneja pēcteču māte, cilvēku un dievu iepriecinājums. »

(De rerum natura I, 1;)

F. Petrovskis (Ф.А. Петровский) savā rakstā „Lukrēcija mitoloģiskie tēli” raksta:

²⁵ Okama „bārdas nazis” ir loģikā izmantots princips, kura pamatnostādne ir no visām izvirzītajām hipotēzēm izvēlēties to, kurā ir vismazāk pieļaujamo varbūtību.

²⁶ Tulkošanā no oriģinālā tiek izmantots: И.Х. Дворецкий *Латинско-русский словарь* М. Рус.яз. – медиа, Дрофа – 2009.

„Ievads poēmai „Par lietu dabu” sākas ar uzrunu Venerai, ko nav iespējams neapbrīnot, ņemot vērā to, ka darba autors ir epikūrisma piekritējs. Pievēršot uzmanību tam, ka Lukrēcijs, garīga miera („atarksijas”) sludinātājs, pēc būtības noraida teoriju par dievu līdzdalību pasaules rašanās procesā, pavisam negaidīti, ka viņš savas poēmas otrajā grāmatā runā par dieviem (De rerum natura II, 167 – 183). Un tūlīt pēc Epikūra slavinājuma, trešajā grāmatā (De rerum natura III, 14 -24) Lukrēcijs apraksta dievu mierīgo mājokli (sedes quietae).”

«Aeneadum genetrix» - Ēneja pēctacu māte;

(De rerum natura I, 1;)

Lukrēcijs nosauc Veneru par Ēneja pēcteču māti, kas var nozīmēt, ka autors dēvē viņu arī par visu romiešu māti. Mitoloģiskajā vārdnīcā par Veneru ir rakstīts:

„Venera (lat. venus, veneris «mīlestība») ir romiešu dieviete, kura ir atbildīga par mīlestību un skaistumu. Dievība ir analoga grieķu dievieteī Afrodītei.

Sākotnēji Venera bija sakņu dārzu — veģetācijas — aizbildne, kuras vārds nozīmēja „daile” — plaukstošas dabas daile. Pēc tam viņa kļuva par pavasara, puķu un visas dabas krāšņuma valdnieci. Vēlāk mīts par Ēneju iespaidoja Veneras saplūšanu ar grieķu Afrodītes nozīmi, kas noveda līdz tam, ka Venera kļuva par mīlas dievi. Runā, ka tikai tad, kad viņa pati iemīlējās un iepazīna priekus un ciešanas, ko sagādā šīs jūtas, viņa kļuva par mīlas dievi. Tāpat kā Afrodīte, viņa kļuva ne tikai par mīlas, bet visa skaistuma dievi. Kur vien viņa spēra kāju, tur izauga visskaistākās puķes. Tā kā Afrodīte bija Ēneja māte, Venera kļuva par Ēneja pēcnācēju ciltsmāti un visas Romas aizgādni.

Veneras tēvs bija dievu tēvs Jupiters, un viņas mīļākie bija Marss un Vulkāns. Viņas dēls ir Amors, kurš ir viņas pastāvīgais pavadonis.”²⁷

Venera - mīlestība, mīlas jūtas, kas ir raksturīgas visiem organismiem, - svarīgākā no dzīvības izpausmēm, tāpēc, ka tikai pateicoties mīlestībai un mīlas jūtam, ir iespējama bezgalīga dzīvības plūsma, cilvēku paaudzes turpinājums. Tātad Tits Lukrēcijs Kārs savā poēmā „Par lietu dabu” Veneras tēlu attiecina uz pašu dabu. Un arī savos aicinājumos un lūgumos dievieteī, Lukrēcijs piesauc konkrēti dabu. Viņš lūdz mieru romiešu tautai:

«funde petens placidam Romanis, incluta, pacem»

”Diženā, tiecoties lej pār romiešiem tīkamo mieru”

(De rerum natura I, 40;)

Lasot šo rindiņu rodas loģisks jautājums: kāpēc viņš prasa mieru mīlas un auglības dievieteī. Uz šo jautājumu iespējamās divas vairāk vai mazāk loģiskas atbildes:

1. Venera ir kā harmoniskais pretstats Marsam (kara dievam), bet papildīts ar mīlestību (ar mīlestības pilnu sirdi) Marss paklausa Venerai, tāpēc viņa var lūgt dievam mieru, savā ziņā būdama pārliecināta, ka viņš pildīs visu, ko viņa prasīs.
2. Ņemot vērā to, ka dabas katastrofas tāpat sarežģī cilvēku dzīves un rada problēmas, Lukrēcijs prasa Venerai, lai vismaz dievi neapgrūtina cilvēces dzīvi ar karu un sazvērētībām. Venerai, kā visu romiešu mātei, pienākas žēlot savus bērnus un atvieglot to eksistenci.

Zināmā mērā, Venera un Marss var atspoguļot vīru un sievu, situācijā, kad sieva nomierina trakojošu vīru. Tits Lukrēcijs Kārs identificē Veneru un Marsu, ar sieviešu un vīriešu aizsākumiem,

²⁷ Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). — Венера (мифология) // СПб., 1890—1907.

kas ļauj jums saskatīt analogijas ar protobudistisko pasaules uzskatu, kas vēlāk kļuva par doktrīnu (mācību) par harmoniskajiem mijiedarbības spēkiem In un Jaņ. Tāpat arī analogijas ar dabas veidojumiem/radījumiem: Flora un Venera kā māte, un dabas katastrofas, iznīcināšana var tikt asociēta ar Marsu.

Savukārt, F. Petrovskis savā rakstā „ Mitoloģiskie tēli Lukrēcija poēmā” gājis vēl tālāk, saskatot Marsa un Veneras attiecībās izteikti erotisku nokrāsu(IV, 92-94), pamatojoties uz Gētes epigrammu un komentāriem, kas ir norādīti viņa rakstā.

„Tas ir ļoti iespējams, ka vienā no savam epigrammām (Venēcija, 1790), Gēte (kā īstais Lukrēcija sekotājs un cienītājs) aizņēmies no Lukrēcija poēmas Venēras un Marsa savstarpējo attieksmju aprakstu, ko mēs varam lasīt, skaistā Vsevoloda Roždestvenska (*Всеволода Рождественского*) krievu valodas tulkojumā:

Все еще милую крепко держу я в горячих объятиях,

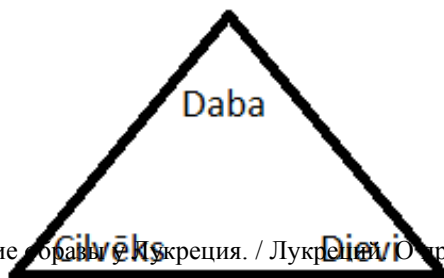
Все еще сердце мое к нежной прижато груди.

Все еще голову к ней на колени кладу я снизу

Вижу пленительный рот, светлые вижу глаза.”²⁸

Daba ir visa materiālā pasaule, visums. Tā satur objektus sākot no elementārdaļiņām līdz galaktiskiem objektiem. Bieži ar jēdzienu "daba" saprot visu, kas mums ir apkārt uz Zemes ("dabīgs"), izņemot to, ko ir radījis cilvēks ("mākslīgs").

Pēc Tita Lukrēcija Kara poēmas izlasīšanās un analīzes, izveidojas skaidra augstākā un zemākā izpratne. Daba, kas valda pār dieviem un cilvēkiem. Tieši tā dēļ, ka dabu neietekmē tādi

²⁸ Петровский Ф.А. Мифологические образы в Лукреция. / Лукреций О природе вещей. том 2. / - Москва. 1947.

apstākļi, kā, piemēram, verdzība, bagātība vai nabadzība. Daba ir kaut kas lielāks un varenāks, nekā cilvēki un dievi. Parasti cilvēki identificē dabu ar dieviem, bet Lukrēcijs piešķir tai pavisam citu statusu. Daba ir daudz svarīgāka un augstāka.

Tālāk norādītais trīsstūris ataino Lukrēcija poēma atspoguļoto pasaules uzskatu:

Šis shematiskais trīsstūris parāda, ka savienība cilvēks – dievs, savā ziņā veido pamatu dabas pārvaldei. Dievi radīja pasauli un cilvēkus, bet, ja nebūtu dabas, tad nekas nevarētu notikt un kustēties, Tikpat labi, Tits Lukrēcijs Kārs pierada, ka daba neskatoties ne uz ko, it kā padara savstarpēji vienlīdzīgus cilvēkus un dievus.

Savā poēmā „Par lietu dabu”, jeb „De rerum natura” Tits Lukrēcija Kārs skaidri samēro augstākos un zemākos spēkus. Autors izlīdzina savā starpā cilvēku un dievu spēkus, atklājot dabu, kā būtības pamatu, kā dzīves dzinējspēku. Šajā jautājumā Lukrēcijs parāda sevi, kā Epikūra cienītājs, skolnieks un viņa mācības turpinātājs.

Autors atzīst, ka daba ir sākums visam :

«unde omnis natura creet res, auctet alatque, »

«Tātad visas lietas rada, vairo un baro daba,»

(De rerum natura I, 56;)

Autors padziļināti pievēršas tēmai par cilvēku, dievu un dabas mijiedarbību tieši piektajā grāmatā. Piektās grāmatas pašā sākumā viņš nemaz nepievēršas dieviem, bet slavē cilvēka sasniegumus, salīdzinot tos ar Herkulesa varoņdarbiem. Turklāt salīdzinājums nebūt nav Herkulesam par labu. Lukrēcijs saka, ka visi 12 viņa dižie varoņdarbi ir jau pašos aizsākumos bezjēdzīgi:

„Herculis antistare autem si facta putabis,

longius a vera multo ratione ferere.”

«Bet, ja Herkulesa darbiem izvēlēšies stāvēt priekšā

Tad daudz tālāk no patiesības nonāksi tu.»

(De rerum natura V, 23-24;)

Skaidru priekšstatu par to, kādu Tits Lukrēcijs Kārs redz dabu, dod šādas rindas no poēmas:

„It Ver et Venus et Veneris“ <...>

„Nāk Pavasaris un mīla, un Venera“;

“Flora mater” <...>

“Flora – māte”;

“pulverulenta Ceres” <...>

“Nāk arī Cerera”;

(De rerum natura V, 737-745;)

Tits Lukrēcijs Kārs šajā poēmas daļā attēlo savam klausītājam ļoti skaistu, pavasarīgu ainu. Rodas iespaids, ka pavasaris un Venera ir nedalāmi viens no otras, Un viss kopā tas veido pasaules rašanās ainu – atnākot Venera atnes pavasari, Flora jeb māte – augu valsti, un Cerera – auglību.

“Praeterea cur vere rosam, frumenta calore

vites autumnno fundi suadente videmus,”

“Turklāt, kur pavasarī rozes, graudus vasaras karstumā,

Mitrajā rudenī kārdinošas vīnstīgas mēs redzam.

(De rerum natura I, 174 - 175;)

Dzejnieks parāda klausītājiem arī gadalaiku mainīšanās kārtību. Tie tiek attēloti kā ļoti skaisti notikumi. Katrs no tiem ir, ja tā var teikt, ar savu dabas materiālu pilnību. Paspilgtinās dzīves ritms, bez Saules un Zemes kustības iejaukšanās.

Piemēram, V. Svetlovs (В.И.Светлов) savā zinātniskajā rakstā „Lukrēcija pasaules skatījums” raksta: „ Lukrēcijš skaidri un gaiši saprot, ka neatkarīgi no cilvēka sapratnes eksistē materiāla pasaule – daba. Viss, kas notiek pasaulē, ir mūžīgi esošas matērijas attīstība, pēc pašai saviem, no dieviem neatkarīgiem likumiem.”²⁹

Un kā pierādījums tam, var citēt pašu Lukrēciju:

“quicque sua de materia grandescere alique.”

“Katrs no pats savas matērijas aug.”

(De rerum natura I, 191;)

Savā VI grāmatā Tits Lukrēcijš Kārs raksturo visas dabas parādības, kas atklājas cilvēka acīm (atmosfēras parādības: pērkons un zibens, tornādo un mākoņi, zemestrīces) un skaidro to izcelsmi, kā arī to, kā viss, kas notiek, ietekmē cilvēka dzīvi. Turklāt, mēris, kas bijis Atēnās, tiek asociēts ar dabas katastrofu.

²⁹ Светлов В.И. *Мировоззрение Лукреция*. / Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947., 87-120 lpp.

Cauri visai Lukrēcija poēmai iet viena tematiskā līnija, kurā Lukrēcijs stāsta ne tikai par dvēseli un visuma sākumu, bet arī par to, ka dzīve apkārt ir gan skaista, gan tai pašā laikā briesmīga. Tas arī vedina atpakaļ pie iepriekšējās teorijas par to, ka Venera ir mierīgā daba - klusa un skaista, bet Marss, savukārt dabas katastrofas.

S. Vavilovs (С.И.Вавилов) savā rakstā „Lukrēcija fizika” raksta: „Didaktiska poēma, kas tika izmantota, kā pamācības veids senajos un jaunajos laikos, Lukrēcijam kļuva par viņa uztverē varenāko dzejas veidu, kas dzīvā balsī runā ar mūsdienām, caur vairākiem gadsimtiem. Nav nekādu šaubu, ka varenā atomisma ideja nonāca līdz Galilejam, Ņūtonam un Lomonosovam, nevis caur Epikūra un Dēmokrita mācību fragmentu palīdzību, bet caur Lukrēcija poēmas heksametriem.”³⁰

Šis raksta fragments pilnībā atbilst šīs nodaļas nosacījumiem, jo tas parāda dzejnieka Lukrēcija ciešo saistību ar fizikas zinātne caur viņa mācību par atomismu. Šajā nodaļā tam ir liela nozīme, jo fizika ir zinātne, kas pēta dabu un tās likumus.

Fizika (grieķu: φύσις, physis — ‘daba’) ir dabaszinātne, kurā tiek pētītas matērijas un enerģijas īpašības, to mijiedarbība laikā un telpā. Šī zinātne aplūko tādus jēdzienus kā, piemēram, spēks, enerģija, masa un lādiņš. Kā eksperimentālai zinātnei, tās mērķis ir izprast dabas likumus.³¹

Lukrēcijs skatījies dabu ne tikai iesaistot noteiktus simbolus, bet mēģinot formēt zinātnisku pieeju.

“inde Venus varia producit sorte figuras,
maiorumque refert voltus vocesque comasque;
quandoquidem nihilo magis haec de semine certo
fiunt quam facies et corpora membraque nobis.”

“Tur Venera daudzus dažādus veidolus piešķir
Un laipni atgriež gan senču balsi, gan seju;

³⁰ Вавилов С.И. *Физика Лукреция*. / Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947., 9 – 39 lpp.

³¹ Физика — статья из Большой советской энциклопедии (3-е издание). (pieejams : <http://sci-lib.com/physics> aplūkots 28.03.2013g.)

Jo patiesi neko lielāku no šīs noteiktās sēklas netaisīs,

Kā, kas (ir) mūsu sejas un ķermeņi un locekļi.”

(De rerum natura IV, 1223– 1226;)

To vēl nevar saukt par ģenētiku, bet tas ir iespējams, ka tie ir pirmie soļi ceļā uz šo jauno zinātņi – ģenētiku. Lukrēcijs, kā izcils atomists atrod sākumu visam. Tits Lukrēcijs Kārs nosauc Venēru par sākumu cilvēcei, visam no kā radies cilvēks. Venēra piešķir cilvēkiem tādu pašu izskatu kā viņu senčiem.

S. Vavilovs par šo fragmentu rakstījis: "Šeit ieskicējas kontūras mūsdienu ģenētikai līdz Mendeļejeva statistiskajām attiecībām, kas ir izteikta ar vārdu „piešķiršana”.³²Tomēr, Lukrēcijs nezināja tik daudz, bet drīzāk runāja par savu pasaules redzējumu. Tikai zinātnieki, kuri dzīvoja vēlākos laikos saskata viņa mācībā kaut ko vairāk, nekā bija iecerējis pats Lukrēcijs.

Tas ļauj secināt, ka cilvēka izskata iezīmes, joprojām nāk no dieviem. Galu galā, izrādās, ka dievi un cilvēki - ir vienādi, un, ka tie ir tikai instrumenti dabas „rokās”. Dievi dod cilvēkiem iespējas un priekus, cilvēki godina dievus un rūpējas par viņiem doto zemi. Daba nemainīgi turpina savu gaitu – gadalaiku maiņu.

Poēma sākas ar dziesmu veltītu Venerai kas ir attēlota kā personifikācija vienotai un mūžīgai dabai, cilvēku un dievu iepriecai. Izmantojot savdabīgu Veneras uzrunu: "dievu un cilvēku prieks". ar lūgumu, lai tā pārliecinātu nākt atpūsties uz viņas krūtīm Marsu un tas apturētu niknos karus uz zemes un radītu mieru starp Romas iedzīvotājiem, kas arī ir tik ļoti nepieciešams viņam - dzejniekam, kurš gatavojas runāt par debesu un dievu dabu un par visiem Visuma noslēpumiem.

³²Вавилов С.И. *Физика Лукреция*. / Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947., 9 – 39 lpp.

Tomēr, no Tita Lukrēcija Kāra darba "Par lietu dabu" var viegli secināt, ka pār mūsu pasauli valda kaut kas, kas ir svarīgāks nekā dievi un cilvēki, kaut kas skaists un reizē arī biedējošs: Daba. Lukrēcijs apraksta skaistu dabu, kas dod cilvēkiem dzīvību, bet tie savu dzīvības devēju pat nepamana, dzīvojot nomākti ar ikdienas rūpēm.

No vienas puses: poēmā "Par lietu dabu" Tits Lukrēcijs Kārs noraida ideju par dievību un pēcnāves dzīvi, runājot ar klausītājiem kā pedagogs, cīnījās pret mānītību un aizspriedumiem. Poēmas uzdevums ir konfrontēt cilvēka laimes ienaidniekus – cīnīties ar bailēm no nāves, bailēm no atriebības un dieviem, to iejaukšanās cilvēka dzīvē. Bet tajā pašā laikā, Lukrēcijs piedēvē lielu nozīmi dieviem. Vispilgtākais apliecinājums par to - ir tas, ka autors lūdz Veneru par mieru un sauc to "katrā izdevīgā brīdī".

Un galu galā, atbildot uz tēmas galveno jautājumu "Kā daba ietekmē cilvēku dzīvi?", var droši atbildēt, ka daba ir kaut kas vairāk par visām dievu un visām pasaulīgajām lietām. Ir loģiski pieņemt, ka bez dabas cilvēku nebūtu vispār. Un kaut arī dievu būtība ir ietekmējusi cilvēkus un visu dzīvo, tomēr daba tos drīzāk izmanto kā līdzekli, realizējot savas ieceres. Dievi drīzāk ir darbarīki, nevis pats mērķis.

3. Cilvēks un sabiedrība / valsts Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”.

Virzītājspēks sabiedrības attīstībai ir nepieciešamība, vēlme pēc materiālās bagātības, alkatība un dzimumtieksme. No tā var izdarīt secinājumus par Lukrēciju, kā priekšteci daudzām filozofiskām un zinātniskām skolām. Šajā Lukrēcija poēmā var saskatīt aizsākumus evolūcijas teorijai, pievēršanos cilvēka indivīda attīstībai, dzīvnieku attīstībai un sabiedrībai kopumā. Lukrēciju var nosaukt arī par vienu no pirmajiem Voltēra pamatmācību aizsācējiem. Aprakstot viņa laika un vēsturiski zināmo sabiedrību, Lukrēcijs liek uzsvāru uz grēku, kā attīstības dzinēj spēku, tajā pašā laikā piedāvājot daudz civilizētākus dzīves ceļus.

Lai turpināt šī darba izstrādi nepieciešams precizēt, kas ir *sabiedrība* un kāda ir sabiedrības definīcija:

Sabiedrība ir individuāla cilvēku grupa, kurai ir kopīgas sociāli politiskas saites — kultūra, radniecība, teritorija, valstiska forma vai kopīgas ekonomiskas intereses (uzņēmējdarbībā).

Sociāla sabiedrība:

Sociālu sabiedrību var iedalīt divos tās vēsturiskās attīstības posmos: pirms valsts un valstiski organizētas sabiedrības. Šī pieeja vēstures periodizācijā balstās cilvēciskajā faktorā, atkarībā no cilvēka zināšanu un iemaņu līmeņa, tai skaitā sabiedrības sociāli strukturālā organizācijā. Šis civilizāciju evolūcijas periodizācijas princips nav visaptverošs, tas neizslēdz citus periodizācijas kritērijus. Tomēr tas palīdz sistematizēt būtiskas kvalitatīvas izmaiņas tās vai citas sabiedrības vēsturiskajā attīstībā. Saistībā ar sociālo sabiedrību tiek pētīta arī sabiedrības noslāņošanās³³.

Savā poēmā "Par lietu dabu" Lukrēcijs apraksta sabiedrību kā negatīvu parādību. Raksturojot sabiedrību - Lukrēcijs rakstīja par alkatību, noziegumiem un vairākiem negatīviem sabiedrībā valdošiem aspektiem. V grāmatā autors apraksta cilvēku sabiedrības attīstību, vienlaikus salīdzinot tos ar dzīvniekiem, tāpēc ne uz mirkli netiek zaudēta saikne ar dabu. Lukrēcijs apraksta cilvēkus, kā pūli, kaut ko zemisku, neglītu. Cilvēki un "pūlis" poēmā "Par lietu dabu" ir uztverami kā divas pretējas lietas, piemēram, autors māca cilvēkiem, nesekot tendencēm, minot ļaunumus, pie kuriem cilvēki tādējādi tiek virzīti.

Runājot par cilvēku sabiedrību Tīts Lukrēcijs Kārs izmanto vārdu „vulgus”, kā arī leksēmas arhaisko formu „volgus”. (piemēram „De rerum natura” I – 238, un I – 315.)

³³ Бабосов Е. М. *Общая социология*. — Минск, 2004. — С.179.

Vulgus – tauta, tautas masa, pūlis, ganāmpulks un vienkārša tauta.³⁴

Lukrēcijs raksta, ka cilvēks radās no zemes :

“tum tibi terra dedit primum mortalia saecula.”

“Tad tev zeme radīja pirmo mirstīgu paaudzi.”

(De rerum natura V, 805)

Šajā vietā ir iespēja vilkt paralēli ar Hēsioda poēmām „Teogonija” un „Darbi un dienas”, abu autoru darbos atrodami līdzīgi uzskati attiecībā uz cilvēku rašanos. Viņu darbos redzams, ka gan Hēsiods, gan Tits Lukrēcijs Kārs piekrīt, ka vīrs nāca no zemes un ka tas palīdzējis sagatavot cilvēka tēla dievišķīgo sākumu.

Piemēram, J. Borovskis raksta: "Cilvēku sabiedrības attīstības vēsture, kā arī tehnoloģijas un mākslas rašanās, kas tiek izklāstītas Lukrēcija V. grāmatā³⁵, ir cieši saistīts ar doktrīnu/mācību par organiskas dzīves izcelsmi, un līdz ar to, ir pēdējā daļa no šīs grāmatas, kas ir veltīta atomistiskas kosmoloģijas pamatiem."³⁶

Par svarīgu punktu cilvēku attīstības vēsturē, ko pat var nosaukt par pavērsienu, ir laiks, kad cilvēki ir iemācījušies iegūt uguni, un apgērību. Savukārt V. Svetlovs rakstā „Lukrēcija pasaules skatījums" raksta: "Lukrēcijs tālāk parāda, kā veidojas pāreja no sākotnējās mežonības uz kulturālu cilvēku. Milzīga nozīme cilvēces progresā viņš piešķir tādiem atklājumiem kā uguns izmantošana, māju būvniecība un dzīvnieku ādas, kā apgērība izmantošanu."³⁷ Svarīgi iezīmēt, ka šajā jautājumā abu zinātnieku viedokļi sakrīt, ka tieši šie atklājumi pietuvināja senos cilvēkus mūsdienu cilvēkam.

“Inde casae postquam ac pellis ignemque pararunt
et mulier coniuncta viro concessit in unum”

“Pēc tam, kad gan ar māju, gan ar āra apgērbiem, gan ar uguni nodrošināja
Sieva vienota ar vīru saplūst vienā.”

³⁴ Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь М. Рус.яз. – медиа, Дрофа – 2009. – 1044 лрр.

³⁵ Lucretius “De rerum natura” V, 925-1457

³⁶ Боровский Я. М. *Вопросы общественного развития в поэме Лукреция.* / Древний мир: сборник статей в честь академика В. В. Струве. М., 1962., 475—484 лрр.

³⁷ Светлов В.И. *Мировоззрение Лукреция.* / Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947., 87-120 лрр.

*

“cognita sunt, prolemque ex se videre creatam,
tum genus humanum primum mollescere coepit.”

“Palika zinoši, no sevis darītus pēcnācējus ieraudzījuši,
Tad pirmais (pirmo reizi) cilvēku ģints sāka palikt maigāka.”

(De rerum natura V, 1011-1014;)

Analizējot šīs rindas var teikt, ka pagrieziena punkts cilvēces vēsturē ir komforta un mājīguma iegūšana, laiks kad tika iedibināta laulības institūcija starp vīrieti un sievieti –attiecības palika monogāmas. Tās visas ir pirmās civilizācijas rašanās pazīmes. Tātad izrādās, ka Lukrēcijs apraksta sākumu topošai civilizācijai, no kuras radās modelis mūsdienu sabiedrībai. Faktiski, var secināt, ka cilvēka komforta un apģērba iegāde - ir sākumpunkts sākotnējai civilizācijai. Bez visiem šiem labumiem cilvēki tā arī paliktu tik ļoti tuvu dzīvniekiem. Lukrēcijs runā par civilizācijas attīstību savas poēmas V grāmatā (1241 – 1457). Poēmas teksts atklāj sabiedrības tēlu, kā tādu ganāmpulku, kuru tikai civilizācijas labumi (tādi kā māja, uguns, apģērbs) padarīja par civilizētiem cilvēkiem. Dzīvojot laikmetā, kad Romā sociāli-politiskā krīze, Lukrēcijs, tomēr ne vienmēr un ne visur palicis pie romiešu progresā pozīcijas un bieži atļāvies nonākt pretrunās pats ar sevi. Tomēr tās var uzskatīt par gluži dabiskām. Viņa pasaules uzskats nav tik ļoti monolīts, kā tas varētu šķist no pirmā acu uzmetiena.

Lukrēcijs aicina, lai cilvēki saglabātu dvēseles mieru, attālinātos no visiem sociālajiem un politiskajiem jautājumiem, bet iedziļinātos savā individuālajā pasaulē, un tādējādi dotu iespēju sev atrast patiesību – tādu kāda tā ir. Teorētiski sludinot progresu, Lukrēcijs patiešām bieži pakļauj sevi pesimismam, un viņa epikūrismā nav vairāk aktīvu elementu kā bezcerības un izmisuma. *Poēmas rindas, kas ļoti spilgti parāda klausītājiem – lasītājiem Lukrēcija pasaules uzskatu:*

“sanguine civili rem conflant divitiasque
conduplicant avidi, caedem caede accumulantes,
crudeles gaudent in tristi funere fratris
et consanguineum mensas odere timentque.”

“Ar cilvēku asinīm taisa sev mantas un bagātību
Divkāršo, alkātīgie, pie nogalināšanās nogalināšanu krājuši,
Ar ļauno prieku veido bēdīgu apbedīšanu brāļi
Un radnieku galdu ienīst un baidās.”

(De rerum natura III, 70 - 73 ;)

N.Maškins raksta: "Šis apraksts atbilst aprakstam par Sullas aizliegumiem." ³⁸ Cilvēki, kuriem ir nauda, atainoti kā savdabīgi mantkārīgi "briesmoņi", kas tikai sapņo par naudu un alkst pēc varas – gluži kā vēstī labi zināmais teiciens "ēstgriba nāk līdz ar ēšanu." Tāpat, kā Tita Lukrēcija Kāra laikā arī mūsdienu pasaulē, cilvēki, kas ieguvuši naudu, cenšas iegūt vēl vairāk naudas. Kas ir interesanti, kad Lukrēcijs runā par cilvēkiem, viņš vairāk piemin cilvēku bailes vai to nodarījums un noziegumus.

“extorres idem patria longaque fugati
conspectu ex hominum, foedati crimine turpi,
omnibus aerumnis adfecti denique vivunt,”

“Izdzīti no tēvzemes un tālu bēgdami
No cilvēku skatiena, pārkāpdams neglīto kaunu aptraipīti ar neglīto/zemisko kaunu
Visas bēdas ciešot, turpina dzīvot (aiz dzīvi ķeras)”

(De rerum natura III, 48-50 ;)

Pilsoņu kari Lukrēcija poēmā nav nejauš epizodes, Tie paradās cilvēces attīstību agrīnā stadijā: tad, kad imperatora vara tika gāzta. Iemesls tam bija vēlme pēc augstākas varas - Lukrēcijs to uzskata par vienu no cilvēku sabiedrības lielākajiem ļaunumiem.

³⁸ Машкин Н.А. *Время Лукреция/ Лукреций. О природе вещей. том 2.* – Москва. 1947., 236 лрр.

“res itaque ad summam faecem turbasque redibat.”

“Lieta šāda virsotnē un nemieri atgriežas”

(De rerum natura V, 1141 ;)

“imperium sibi cum ac summatum quisque petebat.”

“Kad ikkatrs sev valdību un varu meklējis.”

(De rerum natura V, 1142;)

Tomēr, arī šeit Tits Lukrēcijs Kārs dod iespēju vilkt paralēles ar mūsdienām. Cilvēki mūsdienu sabiedrībā bieži vien atzīst tādu faktu, ka vara samaitā cilvēkus. Ja bezgalīgi ārvalstu kari aizpilda visu Lukrēcija apzinātās dzīves laiku, tad sanāk, ka strīds par varu un valdošām pozīcijām ir pazīme tā laikā iekšpolitikai. Vēlme dabūt, iekarot pilnībā visu varu (*Summas Opes* - "*De Rerum natura*" II, 12 - 13), liek cilvēkiem domāt par to dienu un nakti.

“noctes atque dies niti praestante labore
ad summas emergere opes, haec vulnera vitae”

“Nakti un dienu bez apstājas cenšas izceldams darbu
No augstākiem darbiem rodas, šīs dzīves brūces (ievainojums)”

(De rerum natura III, 62—63)

Šī ir viena no dzīves brūcēm (*vulnera vitae* - "*De Rerum natura*" III, 63), viena no mocībām, kas atrod savu stiprinājumu bailēs no nāves. Šī domā ir atkārtota poēmā vairākās reizes: II grāmatas sākumā ("*De Rerum natura*" II, 12-13) un III grāmatas sākumā ("*De rerum natura*" III, 62 – 63) dzejnieks aicina klausītājus / lasītājus novērsties no dzīves un no malas redzēt, kā cilvēki cieš un saprast kāpēc viņi cieš.

“noctes atque dies niti praestante labore

ad summas emergere opes rerumque potiri.”

“Nakti un dienu bez atlikuma cenšas izceldams darbu
No augstākiem darbiem rodas un augstāko varu iegūst.”

(De rerum natura II, 12— 13)

Zīmīga vieta, kurai arī vajadzētu pievērst uzmanību ir šī citāta pirmā rindiņa, kas šim un iepriekšējam citātam ir pilnībā identiska (*"De Rerum natura" II, 12-13 un III 62 - 63*). Izmantojot šīs identiskās frāzes, Lukrēcijs uzsver, cik svarīga ir viņa doma. Tas pierāda arī, ka viena un tā pati ideja vijas caur visai Lukrēcija poēmai. Kā arī to, ka Lukrēcijs pieliek pūles, lai paspilgtinātu domas, kuras viņam liekas nepieciešami uzsvērt un tādējādi viņš varētu pierādīt savu laimīgās dzīves formulu.

“sponte sua sibi quisque valere et vivere doctus”

“Katrs pats zinādāms, kā sevi stiprināt un dzīvot”

(De rerum natura V, 961)

Lukrēcijs pēc moralizējoša salīdzinājuma starp viņa laiku un sākotnējo cilvēku stāvokli, kurā cilvēki dzīvoja vientulībā, pāriet uz to posmu, ko raksturo pastāvīgu mitekļu būvniecība un apģērbu izgatavošana no dzīvnieku ādas, uguns izmantošanas apguve (kas tika atnests ar zibeni), un laulības institūcijas iedibināšana. Šajā posmā Lukrēcijs joprojām nesaskata momentus, kas liek viņam runāt par jebkādu morālo pagrimumu, lai gan, no epikūrisma morāles skatupunkta, šāda vēlme, vēlme uzturēt savu ģimeni, nepārsniedzot dabas komforta robežu, pārsniedz visu nepieciešamo mēru.

„Lai gan Lukrēcijs nekur nepauž savus sociāli-politiskos uzskatus, kā savā veidā konkrētu sistēmu vai doktrīnu, tomēr viņa jūtas pret visa veida vardarbību ir acīmredzamas.

Šajā brīnišķīgajā fragmentā, ir iespējams gūt priekšstatu par mežonīgo cīņu par cilvēka eksistenci, bezgalīgas kāres atainojumu, alkātību, vēlmi pēc bagātības un slavas, un vispārīgi drūmu ainu, kas attēlo cilvēka netikumus un noziegumus, kuri veikti, pamatojoties uz sociālajā nevienlīdzībā un cilvēku bailēs no nāves. Pret kundzību, spēka pielietošanu, („De rerum natura” II,

37-54), sociālo vardarbību, pret "lepniem pavēlniekiem", pret noziedzīgu varas pozīcijas sasniegšanu, pret mokošu zemnieku darbu, pret pārbagātajiem cilvēkiem, izvirtību, pret nežēlīgu karu un par pasaules miera aizstāvēšanu Lukrēcija darbā var atrast ļoti daudz daiļrunīgu vārdu un pat ļoti kaislīgas tautas uzrunas.

Attiecībā uz savā laikā sabiedrības problēmām Lukrēcijam patiešām nebija nekādu ilūziju.³⁹

Savā V grāmatā, kurā Tits Lukrēcijs Kārs apraksta civilizācijas attīstību, kā arī veido sava veida sarakstu ar cilvēces trūkumiem. Kā jau bijis aprakstīts iepriekš, Lukrēcijs redz divus cilvēku grēkus:

1. Bailes - bailes no soda, bailes no nāves, u.c.;
2. Tieksme pēc varas.

Vienā no V grāmatas fragmentiem (1141 – 1160) autors apraksta to, kā cilvēki tiecas pēc varas - "iet pa galvām". Likumu parādīšanās, pēc autora domām, ir kaut kas, kas aptur cilvēkus no citu cilvēku mocīšanas.

“acrius ex ira quod enim se quisque parabat
ulcisci quam nunc concessumst legibus aequis,
hanc ob rem est homines pertaesum vi colere aevom.”

“Iekarsis no dusmām, kas patiesi darīja vienādu, ka katrs sevi atrieba.

Kā tagad atļauts ar visaugstākajiem likumiem,
Tur pēc dabas cilvēkiem ir palicis pretīgi mūžīgi spēku pielietot.”

(De rerum natura V, 1148 -1150)

Lukrēcijs atzīst, ka likumi ir palīdzējuši cilvēkiem atturēties no vardarbības. Kas dod iespēju izdarīt secinājumu, ka civilizācijas attīstībai un pastāvēšanai likumi ir ļoti svarīgi.

Vēl viens interesants moments:

“Humana ante oculos foede cum vita iaceret

³⁹ Лосев А.Ф.: Античная литература (pieejams: <http://antique-lit.niv.ru/antique-lit/losev/index.htm> aplūkots: 12.04.2013)

in terris oppressa gravi sub religione,”

“Kad cilvēku acu priekšā briesmīgo dzīvi sūtīja (deva)
Zeme bija reliģijas smagi apspiesta.”

(De rerum natura I, 62-63)

Lukrēcijs arī saka, ka cilvēka dzīve ir tik grūta tāpēc, ka tā atrodas zem reliģijas jūga. Lukrēcijs atkal parāda sevi kā ateistu. Bet tomēr antīkā laika kontekstā Lukrēciju nevar nosaukt par ateistu. Arī Lukrēcijs “spēlējas” ar dievu pieminēšanu, bet no vienas puses tie tverami vairāk kā simboli. Piemēram, V. Svetlovs raksta: "Ģeniālais romiešu filozofs jūt izteiktu nepatiku pret reliģiju un māņticību, jo tie atrauj cilvēkus no dabas parādību pareiza skaidrojuma, un pat kļūst par avotu vardarbīgiem noziegumiem. Kā piemēru viņš min Ifīgēnijas, Agamemnona meitas upurēšanu viņas kāzu dienā."⁴⁰ Reliģija traucē cilvēkiem sasniegt laimi kā tādu. Autors savā poēmā atklāj visus reliģiskās pārliecības pamatus. Viņš uzskata, ka reliģijas pamati ir - neziņa, dabas parādību nezināšana un nespēja tos izskaidrot. Par reliģijas cēloni Lukrēcijs nosauc prāta niecīgumu (muļķību).

Tita Lukrēcija Kāra poēmā skaidri vērojama pakāpeniska sabiedrības attīstība. Daudzi zinātnieki (J. Borovskis, V. Svetlovs) raksta, ka par civilizācijas sākumu var uzskatīt laiku, kad cilvēki iemācījās izmantot uguni. Savukārt, par civilizētas sabiedrības sākumu var nosaukt: likumu rašanos, kas novērš vardarbību un atriebību.

Sabiedrība saskaņā ar Lukrēcija poēmu tika ierobežota ar vairākām lietām:

- Sākotnēji civilizācijas trūkums izteikti ierobežo sabiedrību, cilvēki ir zuduši paši savā nezināšanā;
- Civilizētas dzīves sākums, ko aptumšo vardarbība, kuru cilvēki izmanto, lai viens otru atriebtu. Bailes no vardarbības, kas tur cilvēkus savā varā;
- Dzīve pēc likumiem, bet cilvēki joprojām ierobežoti – cilvēkus, kas nezina patieso lietu kartību, moka bailes no nāves, kas ierobežo cilvēkus un nedod tiem iespēju būt laimīgiem.

Kā jau bijis minēts iepriekš, zinātnieks A.Losevs apliecina: "Attiecībā uz sava laika sabiedrības problēmām Lukrēcijam absolūti nebija nekādu ilūziju." Kas atklāj, ka mūsdienu zinātnieki atzīst, ka poēmas "Par lietu dabu" autors atklāti runā par tā laika sabiedrības problēmām.

⁴⁰ Светлов В.И. *Мировоззрение Лукреция*. / Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947., 87-120 lpp.

Lukrēcijs godīgi atzīst, ka cilvēki nav ideāli, jo cilvēku baiļu un netikumu dēļ viņi ir ļoti ierobežoti. Bet vissvarīgākais ir tas, ka šis apstākli traucē viņiem būt laimīgiem – kas, spriežot pēc Epikūra mācībām, ir ārkārtīgi svarīgi.

Būtu arī jāatzīmē, ka Lukrēcijs uzskata, ka cilvēki ir ļoti stulbi (muļķīgi), gadījumā ja tie tic māņticībai un reliģijai. Tāpēc zinātnieki kļūdaini sauc Lukrēciju un Epikūru par ateistiem.

Tomēr ir svarīgi atzīmēt, ka Lukrēcija poēmā attēlotā sabiedrība - ir negatīvas uzvedības piemērs. Viņš iebilst pret šo uzvedību. Viņš redz slimu sabiedrību, redz tās muļķību un atklāj to kā tādu, kurai vajadzīga palīdzība – izglītība / apgaismība. Cilvēks - domātājs, filozofs, kas zina lietu būtību, tiek pacelts pāri cilvēku pūlim, kas tic dieviem, un nezina īsto lietu dabu.

3. Cilvēka individuālā pasaule Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”

Šīs nodaļas likumsakarīgs sākums ir paša Tita Lukrēcija Kāra vārdi :

“Hasce secundum res animi natura videtur
atque animae claranda meis iam versibus esse”

“Šķiet, ka tagad redzams ir nākamo lietu - prāta
Un dvēseles daba man ir jāapgaismo / jāatklāj savās rindās.”

(De rerum natura III, 35-36)

Savā poēmā „Par lietu dabu” Lukrēcijam atklāj lasītājam/klausītājam pietiekami skaidri raksturotu cilvēku tēlu, kas uzskatāms par labu jeb pozitīvu. To ir iespējams uzskatīt pat par cilvēka uzvedības etalonu (ideālu). Pats fakts, ka poēma ir didaktiska rakstura, norāda, ka Lukrēcijam ir skaidrs priekšstats par to, kādam ir jābūt cilvēkam. Saskaņā ar Epikūra mācībām, Lukrēcijam arī saka, ka cilvēkam ir nepieciešami atbrīvoties no bailēm un visa, kas ir tik nospiedošs, ierobežojošs un biedējošs, tādējādi atrodot savu ceļu uz laimi.

Cilvēka iekšējā pasaule – ir sarežģīta vienība, kas grūti definējama. V.Shadrikovs (*В.Д.Шадриков*) definē iekšējo pasauli kā cilvēka dvēseli (zinātniskajā nozīmē), tādā veidā vedinot atpakaļ uz psiholoģijas antīkajām saknēm, uz pašu pirmo psiholoģijas definīciju. Interesants ir iekšējās pasaules tēla pētījums, kāds šis tēls pastāv ikdienas apziņā. Cilvēki bieži izmanto terminu "iekšēja pasaule"⁴¹. Noskaidrot, kas tieši piepilda šo jēdzienu ir empīrisko pētījumu uzdevums. Mūsdienu zinātnē visvairāk pētīti tieši tie tēli, kas ir rezultāti izziņas procesiem: atmiņas, domāšanas, iztēles, uztveres un asociācijas.

„Lukrēcija ētiskie skatījumi sniedzas līdz epikūrisma laimīgas dzīves principiem, kuros laime var tikt sasniegta ar zināšanu palīdzību. Bet Lukrēcijam ienes ētikas koncepcijā kaut ko jaunu. Ja Epikūram dzīve bija neuzkrītoša pastāvēšanā, tad Lukrēcijam gluži pretēji, savas dzīves laikā aktīvi piedalījās sabiedriskajos procesos. Kaut arī teorētiski viņš saprot un uzstāda mieru kā laimīga

⁴¹ Шадриков В.Д. Мир внутренней жизни человека. М: «Логос», 2006. 392 с.

cilvēka mērķi, tomēr atklāti vēršas pret sabiedrībā pastāvošo kārtību, kas noved pie sabiedriskās kārtības pārkāpumiem un nebūt ne „mierīga” iznākuma. Viņš ļoti asi nosodījis morāles pagrimumu izpausmi aristokrātiskajā romiešu sabiedrībā, kas savukārt noveda pie konfliktiem.”⁴²

Savas mācības nozīmi autors pats atklāti uzsver savā poēmā.

“primum quod magnis doceo de rebus et artis
religionum animum nodis exsolvere pergo,
deinde quod obscura de re tam lucida pango
carmina musaeo contingens cuncta lepore.”

“Pirmkārt, šādi es mācu par lielu lietu un mākslai
Cenšos prātu no dievbijīga mezgla izvilkt(dabūt),
Tad šādi es ilgi un skaidri vedu / stāstu tumsu lietu
Dziedot turēdams Mūzu ar visu pievilcību.”

(De rerum natura I, 931- 934)

Lukrēcijs ticēja, ka viņa mācība ir savā ziņā rokasgrāmata, kā dzīvot atrodoties katastrofas epicentrā, lai cilvēki varētu atbrīvoties no bailēm, ka tiks sodīti pēc nāves un augstākas varas ietekmes, jo pasaulē nav nekā, izņemot atomus un tukšumu.

Lukrēcijs skaidri nošķīra cilvēka ķermenī esošu garu (*animus*- “*De rerum natura*” I, 42) un dvēseli (*anima* – “*De rerum natura* I, 102). Cilvēka garu Lukrēcijs asociēja ar prātu. Dvēseli savukārt ar to pašu, kā mēs to uztveram mūsdienās.

“primum quod magnis doceo de rebus et artis
religionum animum nodis exsolvere pergo,”

“Pirmkārt, šādi es mācu par lielu lietu un mākslai

⁴² Блинные Л.В. - Краткий словарь философских персоналий (pieejams :
http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/FilosPers/60.php aplūkots 03.05.2013)

Cenšos prātu no dievbijīga mezgla izvilkt(dabūt),”

(De rerum natura I, 931 – 932)

Šīs rindas liecina, ka Lukrēcijam gars - tas ir prāts, vai domājošā un lēmumus pieņemošā cilvēka dvēseles puse. Un dvēsele, savukārt - emocionāla puse. Sanāk, ka poēmas „Par lietu dabu” autors sadala cilvēka dvēseli divās daļās – kognitīvajā un emocionālajā.

I.Dvoreckogo latīņu – krievu vārdnīca uzrāda abus vārdus šādi:

- Anima, ae f – dzīves sākums/pamats, dzīve, dvēsele.
- Animue, i m – gars, saprāta sākums, doma, mērķtiecība⁴³

Karls Gustavs Jungs ir ieviesis psiholoģijā tādus terminus: anima un animus (no lat. anima un lat. animus – „dzīvēs sākums” vai „dvēsele”, kas, attiecīgi, sievietes un vīriešu dzimta) - termini, kurus viņš izmanto, lai atsauktos uz arhetipisku tēlu, attiecīgi saistīti ar sievietes un vīriešu dzimumiem.

Jungs saistījis „animus” ar kategorisko, stingro, pārāk principiālo, kas vedina uz āru – tuvāk risinājumiem, bet „anima” - emociju ietekme, noskaņas un sajūtas, kas vedina uz iekšu – tālāk no atbildēm.⁴⁴

Sakarā ar dvēseles materiālās būtības noteikšanu Lukrēcijs risina jautājumu par nāvi un nemirstību, kas viņa laikā bijis, iespējams, viens no svarīgākajiem filozofijas jautājumiem.

Lukrēcijs cītīgi palīdz atbrīvoties no cilvēku bailēm. Viņš mēģina parādīt, ka miruša persona vairs nepieredz sāpes, skumjas, bēdas, un nepatīkamas sajūtas kopumā. Tas iznīcina/stājas pretī vienām no cilvēku bailēm, Lukrēcijs salīdzina nāvi ar sapni / miegu.

“nam licet aeternum per nos sic esse soporem,”

“Ir atļauts mums tādā veidā bezgalīgs un dziļš miegs”

(De rerum natura III, 921)

⁴³Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь М. Рус.яз. – медиа, Дрофа – 2009. 61 – 62 lpp.

⁴⁴ Юнг, Карл Густав. Анима и анимус // Отношения между Я и бессознательным. — 1928. (pieejams: <http://www.psyinst.ru/library.php?part=article&id=33> aplūkots 03.05.2013)

Bailes no dieviem un nāves bailes - saskaņā ar Epikūru tie ir galvenie šķēršļi, lai sasniegtu laimīga cilvēka stāvokli. Lukrēcijs arī saka, ka tikai daba var izkļiedēt visas bailes. Autors apliecina, ka ir nepieciešams atbrīvoties no māņticības un reliģijas.

“hunc igitur terrorem animi tenebrasque necessest
non radii solis neque lucida tela diei
discutiant, sed naturae species ratioque.”

“Tad šīs bailes dvēselē un neizbēgama tumsu
Ne saules stari un ne spožie dienas ieroči
Nesatricē gabalos, bet dabas izskats un likumi.”

(De rerum natura I, 146-148)

Epikūra ētika iesaka izvairīties no sociālās aktivitātes, vairāk iesaistīties privātajā dzīvē. Tas parāda Epikūra individuālistiski orientēto ētikas skatījumu, kas tipisks hellēnisma periodam. "Dzīvi klusi / nemanāmi" - tas ir viņa noteikums. Bet tomēr pats Lukrēcijs aktīvi piedalījās sabiedriskajā dzīvē, kas varētu nozīmēt, ka viņš ne visur sekojis tam, ko mācīja Epikūrs.

Arī no Lukrēcija mācībām var droši secināt, ka Lukrēcijs bijis pozīcijas „Veselā ķermenī - vesels gars” sekotājs. Kamēr jauns ir cilvēka ķermenis – viņam ir jauns gars, un, kad ķermenis noveco, tad noveco arī gars. Autore atzīst, ka ķermenis un gars ir nedalāmi. Kas noved pie secinājuma, ka, ja ķermenis nomirst, dvēsele arī iet bojā. Autore uzskata, ka cilvēka iekšēja pasaule ir nedalāma. Lukrēcijs apstiprina to:

“Nunc animam quoque ut in membris cognoscere possis”

“Tagad dvēselē un arī atmiņā saprast varētu”

(De rerum natura III, 117)

No visa iepriekš rakstītā ir skaidrs, ka saskaņā ar Epikūra un Lukrēcija mācību dvēsele ir mirstīga. Ar ko īsti tas atšķiras no citām antīko filozofu uzskatiem? Piemēram, Platons apgalvoja, ka mirstīgajā ķermenī, dvēsele ir nemirstīga.

“quo genere in primis animi natura reperta est
nativo primum consistere corpore creta, {...}”

„Pirmkārt mēs atradām, ka prāta daba ir ķermeniska
Un tas, ka dzimušais, kas ķermenī pastāv – mirstīgs, {...} „

(De rerum natura V, 59 – 60)

Var pat teikt, ka gars ir pakļauts ķermenim. Gars, vai tomēr labāk būtu saukt to par prātu - ir pakļauts novecošanai, kopā ar ķermeni. Lukrēcijs arī norāda, ka gars un dvēsele - iekšējā cilvēka pasaule, ir savstarpēji saistīti:

“qua tenus est unum inter se coniunctaque res est.”

“Kā ar šņori tie ir savīti vienā iekš sevīm ir lieta.”

(De rerum natura III, 424)

Lukrēcija iespaids par cilvēku ļoti tuvs mūsdienām, viņš ir pilnīgi pārliecināts, ka cilvēka ķermenis nespēj pastāvēt bez prāta un dvēseles (dzīvības sākuma). Un turklāt savā poēmā Lukrēcijs piedāvā ideāla cilvēka piemēru. *Epikūrs domātājs – ideāla cilvēka etalons.*

Kā epikūrietim, Lukrēcijam nebija vajadzīgas tādas abstrakcijas, kā Platona "ideju par labu" vai "parāds" no stoiķu filozofijas. Dzejniekam šķiet, ka cilvēki ir vardarbīgi, mantkārīgi, zaimojoši, nespēj baudīt dzīves priekus un viņš žēlo cilvēkus to nezināšanas dēļ. Tādēļ, savā poēmā "Par lietu dabu" Lukrēcijs slavē ģēniju, un galvenais, aktuālo pašreizējam Lukrēcija laikam, filozofu - Epikūru. Kā jau vairākas reizes tika minēts, Lukrēcijs ir aizņēmis to, ko savā doktrīnā sludina Epikūrs.

Secinājums ir tāds, ka Lukrēcijs slavina Epikūru un asociē viņu ar cilvēka ideālu. Šādu secinājumu ļauj veikt Lukrēcija skaļās uzslavas, kas veltītas slavenajam filozofam.

“dicendum est, deus ille fuit, deus, inclyte Memmi,
qui princeps vitae rationem invenit eam quae
nunc appellatur sapientia, {...}.”

“Jāpasāk ir, šis / viņš bija dievs, dievs, slavenais Memijs
Kas, galvenokārt, šādi dzīves aprēķinu tiem atradis
Ko tagad mēs saucam par gudrību, {...}.”

(De rerum natura V, 8 - 10)

Autors skaidri norāda, ka seko lielā domātāja mācībām, kas parāda viņu kā īstenu epikūrieti:

“ {...} o Graiae gentis decus, inque tuis nunc
ficta pedum pono pressis vestigia signis. “

„ {...}, Grieķu tautai slava, saki tagad
Pieskardams es kājas lieku uz pēdām, ko nospiedis tu.”

(De rerum natura III, 3-4)

Epikūram, laime - tas ir bauda. Tomēr viņš norādīja, ka prieks nav jāsaprot ar ciešanu neeksistēšanu. Šis ētiskais princips - bauda kā pamats laimei, saskaņā ar Epikūru, nav nekāda sakara ar hedonismu. "Kad mēs sakām, -viņš rakstīja Menekējam, ka prieks ir galvenais mērķis, mēs nedomājam, nedz netiklu baudu un prieku, nedz juteklisku baudu, kas bieži vien tiek pārprasts. Mēs domājam, brīvību no fiziskas ciešanas un garīgiem satraukumiem".⁴⁵

⁴⁵ Эпикур. Письмо к Менекею // Тит Лукреций Кар. О природе вещей. М., 1983. С. 315.

Ņemot vērā, ka bauda - tas ir labklājības kritērijs, Epikūrs nepastāv uz to, ka cilvēkiem vajadzētu nodarboties ar jebkuru prieku bez jebkādas analīzes. Nē, baudu izvēlē vajadzētu sekot piesardzības principam, tikai šajā gadījumā cilvēks iegūs patiesu baudu.

"No piesardzības nāca arī visi citi tikumi: tā māca, ka nav iespējams dzīvot patīkami nedzīvojot saprātīgi, morāli un godīgi, un gluži pretēji, tas ir – nav iespējams dzīvot gudri, morāli un taisnīgi, bez dzīves baudas."⁴⁶

Epikūrs, tāpat kā Dēmokrits, uzskatīja, ka dvēsele ir mirstīga, sastāv no atomiem. Noliežot nemirstību viņš izdarīja ar dzīves apstāšanos saistītus secinājumus: "... Nāve mums nav nekas. Viss labais un sliktais ir sajūta, un nāve ir zaudējuma sajūta". "... Kas par tās atnākšanu ir noraizējies - par to vispār nav iemesla skumt jau iepriekš. Tātad zināšanas atbrīvo no ļaunumiem, un pat ļaunākajiem nāves gadījumiem nav nekāda sakara ar mums. Tad, kad mēs esam, nāve vēl nav, un, kad nāve nāk, tad mēs vairs nebūsim". Tādējādi zināšanas sniedz brīvību no veltīgām bailēm, ļaujot cilvēkiem palikt laimīgiem. "Lielākajai daļai cilvēku, kas baidās no nāves, kā no lielākā ļaunuma, drīz vajadzētu alkt pēc tās, kā atpūtas no dzīves ļaunumiem. Gudrais ne kautrējas pamest dzīvi un nebaidās no nāves, jo dzīve viņam netraucē, bet savukārt dzīve pēc nāves viņam neliekas ļauna"⁴⁷.

Lukrēcija dziļā, kaislīgā pārliecība par viņa sludinātās filozofijas pareizību un taisnību, izcilais dzejas talants un prasmes, ar kuriem viņš atklāj savas domas, cenšoties padarīt tās ne tikai pārliecinošākas, bet arī saprotamākas ikvienam, padara viņa poēmu "Par lietu dabu" par vienu no izcilākajiem darbiem pasaulēs literatūrā. Tas jau bija zināms un saprotams pašiem romiešiem.

Pēc Tita Lukrēcija Kāra poēmas „Par lietu dabu” analīzes, var droši teikt, ka cilvēka iekšējo / individuālo pasauli veido cilvēka miesās kopā mītošā dvēsele un gars, vai prāts un dvēseles – dzīvības sākums).

Cilvēkam jābūt saprātīgam, jāzina, kāda bauda padarīs viņa par laimīgu un kāda ne. (Jutekliska bauda ne palīdzēs palikt laimīgam, taisni otrādi.) Lukrēcija atklāti atzīst, ka seko Epikūra mācībām, kuras pamatā ir pārzināt lietu dabu – kas no ka radās. Lukrēcija pats tiecas pēc zināšanām uz uzskata, ka arī citiem cilvēkiem tas jādara. Tieši šādam nolūkam viņš māca Memiju un arī pats paspilgtina savu mācību lomu. Cilvēka individuālā pasaule, kā pretstats sabiedrībai, jo individuālā pasaule ir miers un bauda, atšķirībā no sabiedrības, kas dzīvo nemieros un noziegumos.

Arī skaidri redzams, ka caur visu poēmu vijas dažas būtiskas domas:

⁴⁶ Ibid..

⁴⁷ Ibid.

- Cilvēka iekšējā pasaule ir pakļauta dabai: tikai daba cilvēkā rada bailes, un tikai daba arī var kļiedē tās;
- Sociālās katastrofas, kas sabiedrībā ir dominējošas, ietekmē atsevišķu cilvēku individuālo pasauli (ieaudzinot bailes vai baudu);
- Lai varētu būt laimīgi (kas saistībā ar Epikūra doktrīnu arī ir cilvēka dzīves mērķis), cilvēkiem ir jāpiepilda sava dvēsele ar mieru un jāizvairās no bailēm.

Lukrēcijs savā poēmā izceļ Epikūru kā ideālo personu. No tā izriet secinājums, ka cilvēka pozitīvais tēls, ko piedāvā Tits Lukrēcijs Kārs, ir filozofs - domātājs.

Gudrs, zinošs cilvēks, pēc Lukrēcija viedokļa, nav pakļauts bailēm (bailes no nāves, bada, slimības vai zaudējumiem). Filozofs, vai arī zinoša persona saprot lietu dabu, tāpēc viņam nav no kā baidīties, tas nozīmē, ka viņš ir sasniedzis mērķi - laimi. Sasniedzot to, filozofs spēj saglabāt visu savu dvēseli un iekšējo pasauli pilnīgā mierā. Tits Lukrēcijs Kārs ar savas didaktiskās poēmas palīdzību cenšas to iemācīt.

Secinājumi

Veicot Lukrēcija teksta analīzi, kā arī apzinot pieejamo zinātnisko literatūru, bakalaura darbā izvirzītie uzdevumi ir izpildīti, mērķis „ **izpētīt cilvēka tēla atklāsmi Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”**” uzskatāms par sasniegtu.

Cilvēka tēls tiek atklāts no dažādām pusēm :

- Caur attiecībām ar dabu;
- Dievību simboliskajiem tēliem;
- Starp sabiedriskajām attiecībām;
- Un cilvēka individuālo, jeb iekšējo pasauli.

Poēmas saturs cieši savijies ar Epikūrisma mācību. Tas jau teorētiskā līmenī atklāts nodaļā „Tita Lukrēcija Kāra poēma „Par lietu dabu”: filozofiskās domas pēctecība”.

Zinātniskajā literatūrā tiek iezīmēts, cik daudz līdzības ir Lukrēcija un Epikūra mācībās. Epikūra pamatmācības ir vēstas uz laimes sasniegšanu, Lukrēcija laikā (nemieru, pilsoņu karu laiks) Epikūra mācība kļūst aktuāla. Pirmajā nodaļā aplūkots materiāls palīdzēja labāk izprast situāciju, kurā dzīvojas Lukrēcijš, kā arī parādīja, cik aktuāli viņam bija palikt par epikūrieti.

Nodaļa „Cilvēks, daba, dievišķais Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu”” atklāj, ka cilvēks nevar eksistēt atrauti no dabas. Tita Lukrēcija Kāra poēmā daba valda pār visu. Cilvēks ir pakļauts dabai. **Cilvēka – dabas attiecībās pilnībā dominē daba.** Cilvēks nevar pastāvēt bez dabas, daba – māte radīja zemi, bet cilvēki radušies no zemes, izriet loģisks secinājums, ka cilvēki radušies no dabas. Lukrēcijš piemin arī dievu tēlus, kuru iesaiste un interpretācija ir dažādi vērtējama. Dievišķā sfēra uztverama arī tās pārnestajā nozīmē, atspoguļojot metaforiskās nozīmes.

Bet, savukārt, sabiedrību Tits Lukrēcijš Kārs parāda kā negatīvo tēlu. Autors savā poēmā pierāda, ka *cilvēku kopums (volgus –vulgus)* alkst tikai pēc naudas un varas. Ne velti A.Losevs norāda, ka Lukrēcijam nebija nekādu ilūziju par to, kādas problēmas un sociālas slimības ir viņa laika sabiedrībai.⁴⁸ Sabiedrība saskaņā ar Lukrēcija poēmu tika ierobežota ar vairākām lietām:

- Sākotnēji civilizācijas trūkums izteikti ierobežo sabiedrību, cilvēki ir zuduši paši savā nezināšanā;
- Civilizētas dzīves sākums, ko aptumšo vardarbība, kuru cilvēki izmanto, lai viens otru atriebtu.

Bailes no vardarbības, kas tur cilvēkus savā varā;

⁴⁸ Лосев А.Ф.: Античная литература (pieejams <http://antique-lit.niv.ru/antique-lit/losev/index.htm> aplūkots 12.04.2013)

- Dzīve pēc likumiem, bet cilvēki joprojām ierobežoti – cilvēkus, kas nezina patieso lietu kārtību, moka bailes no nāves, kas ierobežo cilvēkus un nedod tiem iespēju būt laimīgiem.

Pēdējā darba nodaļa atklāj cilvēka iekšējo/ individuālo pasauli, kā arī atklāj lasītājam, kāds ir ideālais cilvēka tēls, uz ko Tits Lukrēcijs Kārs mudina tiekties arī poēmas lasītāju. Poēmā „Par lietu dabu” tiek atklātas cilvēka dvēseles nelaimes:

- Bailes, cilvēki baidās no nāves, no slimībām uc.;
- Cilvēki ir apspiesti ar reliģiju.

Lukrēcijs ar savām mācībām mēģina parādīt, kāds ir ideāla cilvēka piemērs un turklāt arī dod iespēju savam klausītājam palikt tādām. **Pozitīvais piemērs, kuram cilvēkam būtu jāseko, Lukrēcijam ir grieķu filozofs Epikūrs.**

Tātad kopēji secinājumi par tēmu „Cilvēks Tita Lukrēcija Kāra poēmā „Par lietu dabu””:

- Lukrēcijs savā darbā vairāk pievēršas tam, no kā sastāv cilvēks, no kā sastāv viņa dvēsele un veidojas viņa pasaule, nevis cilvēka konkrētām rakstura īpašībām, kas poēmā tiek iezīmētas, bet to izklāstam tendence novirzīties otrajā plānā;
- Sabiedrība autoram ir negatīvas uzvedības piemērs, bet filozofs Epikūrs ir pozitīvais uzvedības piemērs, jo tas simbolizē individuālu pašizziņu;
- Daudzas cilvēku problēmas rodas no cilvēku bailēm un tiek atrisinātas tikai tad, ja izdodas no tām izvairīties;
- Lukrēcija tekstā jūtama spēcīga Epikūra mācības ietekme, sekošana epikūrisma pamatvērtībām (Mācība par baudām, nāvi).

Bakalaura darba rakstīšanā tika izmantota visai plaša zinātniskā literatūra, vērts pieminēt, ka lielāka daļa no izmantotas literatūras ir krievu valodā, angļu valodā aplūkotā literatūra lielākā mērā pievēršas Lukrēcija valodas pētīšanai un arī skata Lukrēciju kā Epikūra sekotāju. Aplūkotā zinātniskā literatūra krievu valodā tiek veltīta plašam pētījumu lokam, krievu zinātnieki kā A. Losevs, N. Maškins, V. Svetlovs, J. Borovskis un daudzi citi pētīja Lukrēciju ne tikai kā filozofu un epikūrieti, bet arī patstāvīgu filozofu, fiziķi, biologu un pats galvenais - dzejnieku.

Tits Lukrēcijs Kārs ir ievērojams savs laikmetā dzejnieks, kurš mācīja cilvēkus baudīt dzīvi, sarakstījis savu poēmu „Par lietu dabu” ļoti sarežģītā un interesantā valodā. Praktiskās pētījuma daļas izstrādes laikā, veicot tulkojumus no oriģinālvalodas, īpaši lietderīgs bija krievu valodas tulkojums, kamēr angļu tulkojums vietām bija ļoti burtisks, bet vietām pārāk poētisks.

Izstrādātā tēma paver plašas iespējas to turpināt, tā kā Lukrēcija poēma ir daudzšķautņains teksts, kas ļauj atkal un atkal ieraudzīt, kā arī novērtēt jaunus materiāla interpretācijas aspektus un kopsakarības.

Izmantotā literatūra

Antīkie avoti

Antīkie teksti oriģinālvalodā

1. Lucretius, *De Rerum Natura* (pieejams: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.02.0130> aplūkots 13.05.2013)
2. Тит Лукреций Кар. *О природе вещей.* / Избранные места. С комментариями Покровского М.М. и Петровского Ф.А. – Москва, 1948

Antīko tekstu tulkojumi

3. Tits Lukrēcijs Kārs. *Par lietu dabu.*/ tulk. un koment. Eiduss J. –Zvaigzne ABC, 1995
4. Лукреций. *О природе вещей.*/ пер. и коммент. Петровского Ф.А. – Москва, 1958
5. Эпикур. *Письмо к Менекею* // Тит Лукреций Кар. О природе вещей. М., 1983.

Zinātniskā literatūra

1. Rijnieks K. *Sengrieķu dzīves gudrība.*/ Rīga „Zvaigzne” 1992..
2. Semane T. *Tits Lukrēcijs Kārs – dzejnieks un domātājs* / Tits Lukrēcijs Kārs. Par lietu dabu. / tulk. un koment. Eiduss J.; Rīga, Zvaigzne ABC, 1995.
3. Asmis E., *Rhetoric and Reason in Lucretius*, American Journal of Philology 104: 1983.
4. Sedlejs D. *Epikūrs - biogrāfija un pamatidejas.*/ No angļu valodas tulkojusi Veinberga I. (Pieejams = http://www.satori.lv/autors/243/_Epikurs aplūkots 15.11.2012)
5. Warren J. *Lucretius and Greek philosophy*/ The Cambridge companion to Lucretius / edited by Stuart Gillespie, Philip Hardie. –United Kingdom 2007.
6. Боровский Я. М. *Вопросы общественного развития в поэме Лукреция.*/ Древний мир: сборник статей в честь академика В. В. Струве. М., 1962.
7. Вавилов С.И. *Физика Лукреция.* / Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947.
8. Виц Б.Б. *Демокрит.* Глава II. Атомистическая картина мира М.: Мысль, 1979
9. Машкин Н.А. *Время Лукреция*/ Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947.
10. Лосев, А. Ф. *История античной эстетики - ранняя классика.* Pieejams: (<http://readr.ru/aleksey-losev-istoriya-antichnoy-estetiki-rannyaya-klassika.html> aplūkots 03.02.2013)
11. Лурье С.Я. *Демокрит, Эпикур, Лукреций.* / Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947.
12. Петровский Ф.А. *Мифологические образы у Лукреция.* / Лукреций. О природе вещей. том 2. / - Москва. 1947.

13. Светлов В.И. *Мировоззрение Лукреция*. / Лукреций. О природе вещей. том 2. – Москва. 1947.
14. Шичалин Ю.А. *Эпикурейцы*./История философии. Запад-Россия-Восток. Книга первая. Философия древности и средневековья.- М.:Греко-латинский кабинет, 1995.
15. Юнг, Карл Густав. *Анима и анимус* // Отношения между Я и бессознательным. — 1928. (pieejams: <http://www.psyinst.ru/library.php?part=article&id=33> aplūkots 03.05.2013)

Vārdnīcas un uzzīņu literatūra

1. *Filozofijas vārdnīca*. / red. Rozentāls M., Judins P. - Latvijas valsts izdevniecība, Rīga, 1964.
2. Бабосов Е. М. *Общая социология*. — Минск, 2004.
3. Бейль П. *Исторический и критический словарь*. / М., 1967.
4. Блинников Л.В. *Краткий словарь философских персоналий* (pieejams : http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/FilosPers/60.php aplūkots 03.05.2013)
5. Большая советская энциклопедия (3-е издание)/ Физика. (pieejams : <http://sci-lib.com/physics> aplūkots 28.03.2013g.)
6. Дворецкий И.Х. *Латинско-русский словарь* М. Рус.яз. – медиа, Дрофа – 2009.
7. Иванцов Н. А. *Франциск Бэкон и его историческое значение*.// Вопросы философии и психологии. Кн. 49.
8. Шадриков В.Д. *Мир внутренней жизни человека*. М: «Логос», 2006.
9. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). — Венера (мифология) // СПб., 1890—1907. pieejams : <http://www.physchem.chimfak.rsu.ru/Source/History/Persones/Lucretius.html> aplūkots 05.05.2013)

Bakalaura darbs „Sabiedrības līdzdalības iespējas publiskajā pārvaldē Latvijā” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Aleksandra Belovzorova

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: lektora p.i. Ilona Gorņeva

Recenzents: docents Brigita Cīrule

Darbs iesniegts Klasiskās filoloģijas un antropoloģijas studiju nodaļā _____.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Ineta Bērziņa (*personiskais paraksts*)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2013. prot. Nr. ____.

Komisijas sekretāre: _____ (*personiskais paraksts*)